

Memòria d'excavació de la Capella Reial de Santa Àgata

Carolina Rovira i Mata

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

SANTA AGATA

Memòria d'excavació.

Novembre 1990/Gener 1991

CAROLINA ROVIRA I MATA

VOLEM AGRAIR LA SEVA AJUDA

F. Mares

J. Bassegoda Nonell

**- Academia Catalana de Belles Arts Sant
Jordi.**

G. Barrachin

J.F. Cabestany

J.O. Granados

R. Mª Masalles

V. Mora

- Museu d'Història de la Ciutat.

M. Albiol

J. Rogent

- Família Rogent.

J. Rosas

- Servei de Museus de la Generalitat.

Ph. Banks

P. Hereu

J.M. Muñoz

F.P. Verrié

INDEX

	<u>Pàg.</u>
0.- DADES JACIMENT	1
I.- ESPAI URBA ON ESTA UBICAT	3
II.- FASES CONSTRUCTIVES S. XIV-XIX	11
III.- ESTAT ACTUAL	16
IV.- TREBALLS PRECEDENTS	42
V.- INTRODUCCIÓ A L'EXCAVACIÓ ARQUEOLÓGICA	48
VI.- DESENVOLUPAMENT DE L'EXCAVACIÓ	53
VII.- SEQUÈNCIA ESTRATIGRÀFICA	62
VIII.- RESTES MATERIALS	90
IX.- RESUM FINAL	96
X.- BIBLIOGRAFIA	100

0.- DADES JACIMENT

Nom del jaciment: Capella reial de Santa Agata.

Terme municipal: Barcelona.

Comarca: Barcelona.

Província: Barcelona

Tipus de jaciment: Església o Capella reial, generalment formava part del palau reial, és freqüent a l'Europa medieval per a la celebració dels actes religiosos de la Cort.

Crondopia general: Des del segle XIV (1302) fins S. XIX-XX.

I.- ESPAI URBA ON ESTA UBICAT

La Capella de l'Antic Palau Reial Major barceloní ocupa l'espai superior del Llenc comprès entre les torres 13, 14 i 15 de la muralla romano-comtal.

Aquesta primitiva fortificació presenta dos moments constructius diferents. El més antic correspon al mur edificat arran de la fundació de la colònia romana Barcino (última dècada del s. I a C), al que durant el període baix imperial (s. IV-V) s'adossà per la banda externa de tot el perímetre un nou mur d'alçada i gruix similar a l'anterior, de manera que es doblà la seva amplada alhora que es bastien unes potents i altes torres al llarg del seu circuit. Aquesta muralla clogué la ciutat fins que l'expansió urbana dels s. XI-XII portà a l'ocupació de l'àrea externa i a la formació de ravals o vilesnoves, integrades durant el s. XIII dins d'un altre recinte fortificat molt més ampli.

A causa del creixement urbà, la primitiva muralla perdé paulatinament la seva funció (vers s. XI). El domini que hi exercia el comte es fragmentà en un procés associat al de feudalització, de manera que nombrosos sectors foren ocupats per residències senyoriales i es bastiren construccions adossades tant a l'interior com a l'exterior, en una dinàmica accelerada des del s. XII. Al tram NE, en l'extrem proper a la inflexió de l'angle septentrional de la muralla, el comte va retenir el sector comprès entre les torres 12 i 14 contigu a la residència palatina.

L'indret on s'aixecava el Palau Comtal, conegut més tard com a Palau Reial Major, correspon al sector NW d'una de les insules romanes que constituïen la trama ortogonal de la colònia romana. En principi, aquesta illa presentava una ocupació de tipus domèstic i artesanal, que es modificà sensiblement en època del baix imperi, segons es desprèn de les restes localitzades en les excavacions que sectorialment s'hi han realitzat.

En una primera fase de reformes les edificacions preexistents s'ampliaren i ocuparen parcialment l'espai viari, en especial el de l'intervallum o carrer que discorria entre aquesta illa i la muralla. Tot seguit, una segona fase, l'estructuració de la mancana canvià profundament a l'ocupar l'angle E amb una necròpoli que desafectava les construccions precedents. Datada pel tipus d'enterraments entre els s. V-VI, des d'aquest moment l'anomenada zona s'ha mantingut sempre com espai obert, perfigurant el que seria l'actual plaça del Rei.

Sense cronologia segura, però detable en època postimperial o visigòtica, es situa l'ocupació de la meitat NW de l'esmentada insula per un conjunt de grans edificis. A l'angle de ponent s'aixeca un casal modulats en diversos cossos, sota de l'actual placeta de Sant Iu, i que erròniament ha estat identificat amb el primitiu palau episcopal. La resta de l'espai, entre aquest casal i la muralla on es situa avui en dia la fàbrica del Palau Reial Major, va ser ocupat per un altra construcció monumental, si bé d'aquesta es desconeixen les característiques a l'haver estat destruïda totalment per les obres d'adequació museogràfica

de les sales situades sota del Saló del Tinell. Tant l'edifici de sota de la plaça de Sant Iu, com el de sota del Tinell configurarien una primitiva àrea palatina que serviria de residència a les autoritats de govern fins que tot el sector fou remodelat durant es s. XI.

La primitiva insula romana quedava d'aquesta manera dividida almenys en dues zones, la meitat NW ocupada per les construccions palatines i un espai obert a l'angle E, hereu del cementiri abandonat vers el s. VII. Tots aquests fenòmens formen part del procés de desplaçament del nucli de poder polític-religiós des de l'àrea central de la ciutat, zona del fòrum, cap a l'extrem N del recinte. Dinàmica que iniciada amb la implantació de la basílica cristiana a l'angle septentrional, es consolidaria plenament amb l'establiment al seu costat del conjunt àulic.

Fou durant el s. XI que tota la zona N de la ciutat va sofrir una reestructuració molt important. La primitiva basílica es va aterrar per edificar un nou temple romànic en un altre emplaçament que coincideix amb el de l'actual catedral gòtica. De la mateixa manera, el conjunt palatí es va refer en part, deixant el casal de la plaça de Sant Iu sense afectar. En canvi, la construcció situada al lloc del Tinell va ser enderrocada del tot, i per damunt s'aixecà un edifici de nova planta destinat a palau comtal.

El palau romànic tenia planta rectangular i els seus alts murs perimetrals, conservats en bona part, conformen encara el

volum principal del Palau Reial Major, dins del qual es bastí el saló del Tinell. Originàriament comptava amb tres plantes, una de baixa formada per dues sales paralel·les cobertes amb volta de canó, i dues d'altres, la noble més un estatge superior. Aquests dos darrers nivells estaven il·luminats per sengles rengleres de finestres geminades del tipus propi del primer romànic, però foren unificats en un sol àmbit pel saló del Tinell.

D'aquest edifici es conserven les façanes NW i SE, mentre que els dos testers han desaparegut en les reformes posteriors. Pel costat de la muralla cal suposar que s'adossava a la fortificació tot integrant la torre de 12 mentre que el tram murallat que continuava vers el Castell Vell vescomtal, entre les torres 13 i 15 quedava independent, segons es dedueix del fet que a la torre 13 es lliura la façana SE del palau romànic, sense incorporar-la directament.

Amb posterioritat a la construcció del palau romànic i pel llarg del s. XII, poques són les notícies referents a aquesta àrea que poc a poc va adoptant la configuració urbana que ha perdurat fins el present.

L'espai de la plaça del Rei, conegut des del s. XI pel Freginal constituïa tal com el nom indica un camp de ferratge que s'unia amb el sector del Castell Vell vescomtal pel carrer que actualment s'anomena del Veguer. Al s. XII la zona situada entre aquest castell i el Freginal era ocupada per nombrosos obradors

i entre ells es cita l'any 1201 la casa d'un tal Ramon Palau que segurament ha de correspondre a la finca que englobava la torre 15 de la muralla, ja que quan a l'any 1302 s'adquirí aquesta per tal d'edificar la Capella se li donà el nom de la torre de Na Palau, cosa que sembla indicar una continuïtat en la possessió d'aquesta per part del mateix llinatge.

L'àmbit del palau proper a la muralla era destinat a cuines, segons es desprèn de les escriptures d'aquest període, i a la banda exterior, als peus del mur, s'extenia una àrea suburbana plena de femers i horts.

A partir de la documentació del s. XII es pot afirmar que entre les torres de la muralla s'havien bastit arcades per tal d'aprofitar l'espai edificable al seu damunt en la zona del palau, segons una fórmula emprada també en el sector de la Capella i en molts d'altres del primer recinte murallat. Sota d'aquesta construcció esmentada com a archos palacio comitale s'aixecaren al llarg del s. XII nombroses cases esparses entre els horts i femers. Aviat els edificis s'alinearen seguint el camí de circumval·lació exterior de la muralla i formaren un carrer que pocs segles més tard es designà amb el nom de la Tapineria.

Durant el s. XIII la banda del carrer situada al peu mateix de la muralla s'omplí també d'edificacions adossades al mur i construïdes sempre per concessió dels propis comte-reis. Aquests habitatges situats sota mateix del palau i la capella s'han

mantingut fins a les primeres dècades del s. XX en que foren enderrocats arran de la remodelació urbanística de tot el sector promoguda per l'obertura de la via Laietana i de la plaça de Ramon Berenguer el Gran.

Les voltes del sector palatí esmentades en la documentació escrita correspondrien a la que se suposa que existia entre les torres 12-13, i probablement també a les dues situades entre les torres 13-15. Aquestes voltes que ara sostenen la Capella de Sta. Agata son per les seves característiques constructives, anteriors a la fàbrica gòtica i en elles es poden observar diverses refaccions, fet pel qual tal vegada es pot suposar que les parts més antigues corresponen al s. XII.

La menció l'any 1173 d'una ecclesiam et capellam meam beate Marie qui cita est in meo palatio civitatis Barchinone, és el primer testimoni de la presència d'un temple associat al conjunt palatí. La seva ubicació precisa, no especificada en l'instrument, sempre s'ha suposat coincident amb la de la capella gòtica, encara que en un àmbit més reduït, però tal hipòtesi només es fonamenta en una suposada continuïtat de l'emplaçament. D'aquest temple primitiu no se'n coneix cap vestigi constructiu, i per tant la seva estructura és del tot desconeguda.

Durant el s. XIII el palau romànic sofrí reformes en la seva organització interior i decoració (pintures), a més d'ampliar-se el conjunt pel sector NW on es configuraren les dependències de l'entorn d'un pati central o verger. Durant el regnat de Jaume

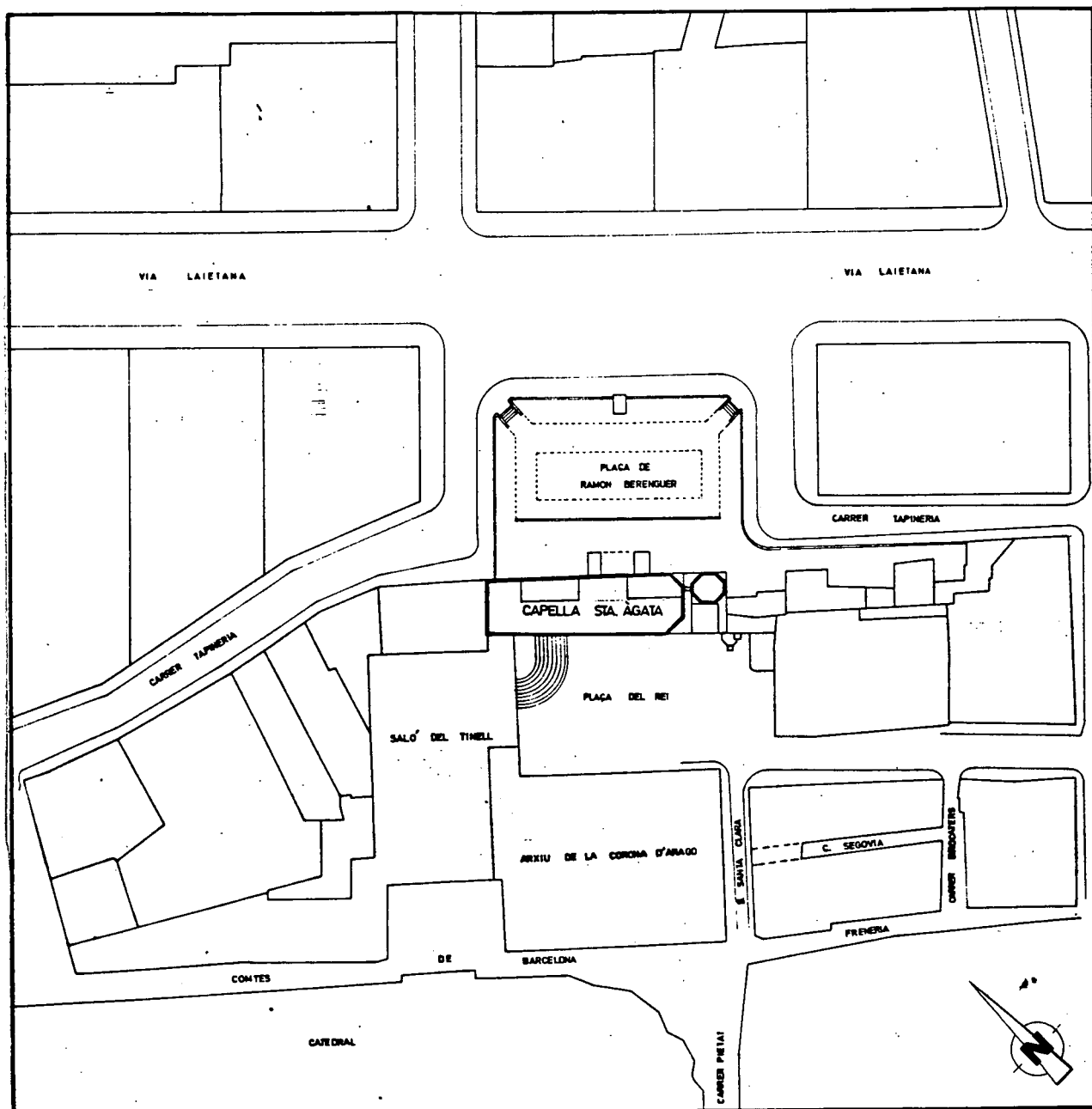
II (1291-1327), el Palau Major adquirí un caràcter plenament residencial fruit d'un ampli programa de reforma i transformació emprès pel monarca sota la direcció del mestre d'obres Bertran Riquer. Dins d'aquest programa, l'actuació més important va ser sens dubte, l'edificació d'una nova capella, coneguda actualment amb l'advocació a Santa Agata.

Una de les darreres grans obres empreses per a remodelar el palau romànic va ser la construcció de la Gran Sala o Cambra de Parament (Saló del Tinell), realitzada entre 1359 i 1364, sota el regnat de Pere III El Cerimoniós.

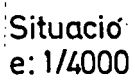
La connexió entre el palau i la capella es feia per una peça intermèdia que l'obra del Tinell devia obligar a modificar. Aquest espai, on també s'obria el principal accés exterior del palau (portal de la plaça del Rei), actualment no es conserva perquè fou enderrocat a mitjans de s. XIX, en bastir una casa de veïns que també ha desaparegut substituïda per la reconstrucció fantàsica i antihistòrica de l'edifici antic. Per totes aquestes raons l'àmbit que actualment compleix la funció de distribuïdor i que hom denomina l'avantcambra no guarda cap mena de relació amb l'antiga organització palatina.

Eduard Riu i Barrera.

Barcelona 8 de Maig de 1989.

Emplaçament
e:1/1000

Situació:
e: 1/4000

II.- FASES CONSTRUCTIVES (S. XIV/XIX)

La fàbrica de la capella gòtica data de l'inici del s. XIV i la seva construcció fou una iniciativa promoguda pel rei Jaume II. La primera operació coneguda en l'execució del projecte d'una nova capella reial correspon l'obtenció de l'espai adient per a bastir-la. L'opció escollida fou l'aprofitament de l'espai edificable que proporcionava la part alta de l'antiga muralla romano-comtal, en el segment que correspon a la placa del Rei. Com que el comte-rei disposava en aquest lloc només fins a la torre 14, s'adquirí la immediata inferior, coneguda com la de Na Palau, operació mitjançant la qual es podia disposar de tres torres (13, 14 y 15) amb els dos llencos intermedis. Així, aquest sector que fins aquell moment havia estat independent de l'estructura del propi palau i amb la propietat compartida, passava definitivament a englobar-se dins del conjunt òulic.

Si la compra es va realitzar l'any 1302, sembla que el replanteig de l'obra i els començaments dels treballs de construcció es van fer de manera immedita, sota la direcció del mestre Bertran de Riquer. Aquest personatge fou mestre d'obres de la cort fins a la segona dècada del s. XIV; encarregat de les reformes del Palau Reial Major barceloní, va intervenir també en el pantó reial del monestir de Santes Creus.

Se sap que quatre anys després de l'adquisició de la torre ja s'havien coronat els murs perimetrals, es treballava en els arcs i es tractava sobre l'edificació del campanar. Dels senyals heràldics esculpits en relleu a l'absis, i corresponents al rei i a la seva muller Blanca d'Anjou, morta l'any 1310, es pot

deduir que l'obra d'aquest sector s'enllestí els últims anys de la primera dècada del segle.

Sembla ser que pels volts de 1311 s'hi va començar a celebrar culte, però fins l'any 1317 no es troba cap notícia concreta de l'altar major, que en aquesta data era dedicat a la Verge Maria.

També es té constància que abans de finalitzar el regnat de Jaume II, la mort del qual ocorregué el 1327, la construcció del campanar estava molt avançada, tot i que hi havia divergències sobre la traça i l'alçada del seu coronament. També amb anterioritat, a la fi del regnat d'aquest monarca, es contractaren les vidrieres i els senys del cloquer i es varen prendre altres disposicions per a dotar de mobiliari la capella.

Durant els anys de regnat de Pere III el Cerimoniós (1338-1387), es va continuar treballant en l'obra i la decoració de la capella. El pintor Ferrer Bassa realitzà el 1344 un retaule dedicat a Jesús i la Verge. Estava fet per l'altar major i actualment és perdut.

Per aquestes dates es van reformar l'altar central i s'instal·là una mesa de pedra. També en aquest mateix període s'inicià el creixement lateral de l'edifici, arran de la insuficiència de l'espai, per tal de situar-hi noves capelles. Així, es bastí un cos annex en el braç del creuer al costat de l'evangeli, volat a l'exterior i sostingut per dos massissos peus

drets, coneguts com la capella de la Reina, i que possiblement correspongui a la també anomenada de Sant Nicolau. En el seu interior presenta, esculpits en relleu, els escuts de les reines esposes de Pere III, Maria de Navarra (1338-1347), i els del rei i de Sant Jordi, indicatiu que fou seu de l'ordre de cavalleria dedicada a aquest sant.

Aquests escuts permeten situar aproximadament la cronologia de la seva edificació en el tercer quart del segle XIV, datació que ho confirma el testimoni de la intervenció de l'escultor Jaume Cascalls l'any 1352.

La capella situada enfront del portal d'accès, anomenada de Sant Bartomeu, va ser remodelada sota el regnat de Martí I, i així presenta esculpits en els capitells de l'arcada d'entrada els escuts del monarca i de la seva muller, Maria de Luna (1396-1407). Temps més tard, en una data imprecisa, en aquest àmbit s'hi va ubicar la pica baptismal i es tancà amb una reixa.

Durant l'efímer regnat de Pere el Constable de Portugal (1464-1466) aquest va emprendre importants obres d'embelliment a tot el Palau. Pel que fa a la capella, va encarregar al pintor Jaume Huguet un nou retaule que fou enllestit cap el 1465 i que encara avui presideix l'altar major.

Els monarques catalano-aragonesos promogueren diverses iniciatives per tal d'aconseguir un alt grau d'autonomia de la capella respecte de la jerarquia eclesiàstica. Primer s'intentà

vincular-la a l'ordre del Cister; durant el regnat de Martí I es proposà d'establir-hi un convent de celestins (vers 1408), i finalment, el rei Alfons el Magnànim confià el seu servei religiós a l'ordre de la Mercè (1423). Els mercedaris s'ocuparen de la capella fins l'any 1820, quan arran de les mesures d'exclaustració dictades pel govern liberal fou tancada al culte.

El temple, que en origen estava dedicat a Santa Maria, ha canviat nombroses vegades la seva advocació al llarg del temps, fins que per una butlla del papa Climent VIII (1601) adoptà com a titular a Santa Agata, tal i com encara es manté, degut a l'especial veneració que havien assolit les seves relíquies que s'hi custodiaven.

Eduard Riu i Barrera

Barcelona, 8 de maig de 1989.

III.- ESTAT ACTUAL

La Capella de Santa Agata és un exemple extraordinari d'adaptació d'una arquitectura gòtica a preexistències molt potents i a necessitats funcionals força específiques (temple palatí). Les rígides formes tipològiques i morfològiques del gòtic estingueren, en aquest cas, fortament condicionades per la ubicació de l'edifici damunt de l'estret espai de la muralla romano-comtal i per les torres que sobre d'ella s'aixecaven. Per tant, el coneixement de les estructures precedents, i que el nou temple va haver de transformar, és imprescindible per a realitzar l'anàlisi del monument, ja que mitjançant tal estudi es poden entendre moltes de les inusuals solucions arquitectòniques que adoptà, i que al mateix temps, són un testimoni de la capacitat projectual dels autors de l'obra.

Per tal de realitzar l'anàlisi morfològica i constructiva de l'edifici, no només cal estudiar les seves preexistències, sinó que paral·lelament a la descripció de l'edifici gòtic, és precis ressenyar totes les reformes i restauracions que s'hi han realitzat, donat que d'altra manera seria impossible la comprensió del seu estat actual i la reconstrucció de l'estudi originari del temple.

III.1 Les estructures preexistents

El temple gòtic va ser construït damunt del pas de ronda de la muralla romano-comtal, de tal manera que les dues parts d'aquest mur, la primitiva obra alt-imperial i el reguix exterior del baix imperi, serviren de fonament de la Capella.

En planta, l'edificació d'inici del s. XIV va integrar l'espai comprès des de la torre 13 a la 15. De la primera en resta encara la façana NW, actual ^{peny}tester del temple, i la NE integrada en el mur lateral que dóna a la plaça de Ramon Berenguer el Gran. En alçada, ambdues conserven els seus dos pisos fins al coronament superior. De la façana SW de la torre només en queda un petit segment entre el seu angle W i el lliurament del mur frontal del Palu de la plaça del Rei.

La resta d'estructura de la torre ha desaparegut totalment; no se sap si enderrocada per la construcció de la fàbrica gòtica o bé per alguna altra intervenció anterior. A diferència de l'anterior, de la torre 14 només en resta el basament, mentre que de la part alta no se'n conserva res. En coincidir el seu emplaçament amb el tram del creuer de l'església va haver de ser completament enderrocada. I si en principi podia ser que la seva façana NE hagués quedat integrada al mur perimetral, la construcció de la capella lateral, anomenada de la Reina, obligà a demolir-la.

Els trams intermedis de les torres 13 - 14 i 14 - 15 varen ser adaptats com espais edificables abans de la construcció gòtica, al bastir uns grans arcs sobre les reculades del llenc de muralla d'entre les torres. Damunt de les arcades s'aixecà un mur que arribava a la mateixa alçada que el coronament de les torres, de manera que configurava una nova alineació de la façana del carrer de la Tapineria, actual plaça de Ramon Berenguer el Gran. Aquesta construcció, datable entre els s. XII-XIII, informa

d'una forta transformació estructural de la muralla, encara que d'aquesta, els pocs testimonis conservats no en permeten conèixer el caràcter (capella romànica o àmbit residencial).

La torre 15, tot i que molt modificada, es manté quasi íntegrament en ser aprofitada de base del campanar. Els dos pisos interiors de la part alta s'unificaren en un sol espai, tot reforçant per dins els murs perimetrals, de forma que poguessin suportar el cloquer superior.

III.2 La fàbrica gòtica i les seves transformacions.

a) L'adaptació de l'espai preexistent.

Com s'ha dit, cal tenir en compte que la implantació de la Capella no es va fer sobre un pla desmantellat de construccions, sinó que s'adaptà, encara que parcialment, a les estructures edificades que hi existien, especialment a les que eren fruit de les reformes dels s. XII-XIII,

El nivell base adoptat per la Capella va ser el del pas de ronda de la muralla, tant per raons constructives (solidesa de la fonamentació de la muralla), com perquè coincidia amb el de la planta noble de l'àrea residencial del Palau.

En aquesta alçada la superfície útil era molt reduïda, calia per tant ampliar-la encara que fos mínimament. Per la banda NE del carrer de la Tapineria, l'alinació de façana no podia avançar

més de la de les torres i arcades intermèdies, perquè d'altra manera s'hauria obstruït el vial que circulava als seus peus. Davant d'això, es va optar per realitzar l'eixamplament vers l'altre costat, el de la plaça del Rei.

Aquí tampoc la disponibilitat d'espai era il·limitada, en tant que restava condicionada per la situació del portal d'accés a la planta noble del Palau. Obert a la façana SE del Palau, quasi arran mateix de la torre 13, la seva ubicació sembla que no podia ser variada, ja que en lloc de fer-ho es preferí adoptar una solució molt forçada per resoldre la unió entre el Palau i la Capella. Així el petit espai que quedava entre la cara interna de la muralla i el portal va ser aprofitat per ampliar els fonaments de la futura Capella, i en ell es bastí un mur de 2 m. de gruix, que adossat a la banda de dins de la muralla, corria des dels peus de la torre 13 fins als de la torre 15, amb la qual cosa el massís on s'anava a construir el temple arribava als 10 m. d'amplada.

En el lloc on s'aixecà aquest regruix interior de la muralla, abans hi havien hagut diverses construccions adossades al mur primitiu. La part posterior d'aquestes estava excavada dins el propi massís de la muralla, i formava una espluga artificial d'uns 2m. d'alçada i 1,5m. de profunditat. No es coneixen gaire detalls més de les característiques d'aquestes edificacions que debien ser de poca entitat, amb una coberta d'un sol vessant, i obertes a la plaça del Rei.

La seva cronologia és difícil de precisar; tal volta poden datarse vers el s. X. Si no estaven enderrocades quan s'aixecà el regruix interior de la muralla (inici del s. XIV) varen haver de ser-ho per aquesta mateixa obra. La part exterior de la construcció que estava adossada a la muralla, va desaparèixer completament, mentre que l'espluga posterior tallada al massís del mur restà fossilitzada sota de la Capella, oculta darrera del mur afegit a la banda interior de la muralla per la placa del Rei.

Aquest tipus d'edificacions adossades i excavades dins de la muralla no sembla que fossin un fet estrany a la Barcelona altmedieval, ans al contrari, se'n troben altres casos com ara els vestigis situats dins del casal gòtic del Pati d'en Llimona.

b) La nau.

Longitudinalment el sector de muralla ocupat per la Capella va de la torre 13 a la 15. El temple pròpiament dit comprèn des de la torre 13 fins arran mateix de la 15. Aquesta última, que es conserva íntegrament, serveix de base al campanar.

La nau i el creuer corresponen al segment comprès des de la torre 13 fins a la 14. Ambdós sectors formen un cos continu dividit en quatre trams per sengles arcs de diafragma que sustenten una coberta de dos vessants. Aquesta coberta està constituïda per un embigat de fusta, disposat longitudinalment

a l'eix de l'edifici, sobremuntat per cabirons transversals damunt dels quals hi ha un encadellat que fa de suport al teulat de teula àrab.

Fora del tram dels peus de la nau que presenta una morfologia específica, en els altres trams, els murs perimetrals tenen fins a mitja alcada una considerable amplada i són de secció massissa, perforada tant sols per les escales que comuniquen la tribuna alta amb el creuer. A la part superior, on s'obre els finestrals, el mur disminueix de secció i recula lleugerament sobre la línia de façana. En aquest nivell, i coincidint amb els arcs de diafragama interiors hi ha una seqüència de contraforts massissos que carreguen sobre el mur inferior, i deixen unes petites terrasses en els espais intermedis. Els pilars dels contraforts tenen un acabament piramidal coronat per uns brotons de fulles.

. El tram de la tribuna

Totes les torres de la primitiva muralla van ser transformades substancialment per la Capella gòtica. La més septentrional, la torre 13, configurà el tram inferior del temple. El seu interior fou desmantellat, s'enderrocà totalment la façana SE i parcialment la SW, mentre que les altres dues foren sobreaixecades. A pesar d'aquestes operacions, la zona de l'antiga torre manté dins del temple una estructura autònoma. Cosa que cal entendre no només com una simple pervivència, sinó

que també pot respondre a un intent d'aprofitar-la com a element diferenciador de l'espai donada la funció específica que adoptà dins de la Capella. Al seu interior, es bastí la tribuna reial i, en aquest sentit, sembla com si a l'exterior s'hagués volgut mantenir la imatge de l'antiga torre com a recurs simbòlic per indicar que aquesta àrea era la destinada als monarques.

La redefinició de la torre preexistent s'observa al configurar el tram de la tribuna un volum prismàtic que manté la vertical de la façana des de la base, enlloc de recular endins com fan en la part superior els altres trams de la nau. El caràcter regi i segregat d'aquest sector es va plasmar doncs amb els recursos arquitectònics suggerits per l'antiga torre, de tal manera que es va mantenir la ceguesa dels murs, perforats només per petites obertures, i es disposà en el coronament una reglera de merlets amb un valor exclusivament emblemàtic.

A dins del temple el tram de la tribuna també presenta una configuració diferent a la de la resta de la nau. Cal assenyalar a més, que aquesta va ser el sector més afectat per la restauració realitzada a mitjan s. XIX per l'arquitecte Elies Rogent.

. La tribuna

A mitja alcada i ocupant la meitat posterior del tram hi ha la tribuna, que a manera de cor elevat sostingut per una volta

de canó, agafa tota l'amplada de la nau. Sota de la volta i en el centre del mur testera del NW es troba situada la porta que comunicava la Capella amb les altres dependències palatines.

La tribuna alta està formada pel pis superior de la volta més dos àmbits laterals integrats dins dels murs perimetrals i que s'obren a l'espai central mitjançant dues grans arcades de mig punt. Ambdós espais, constituïts com arcosolis, tenen correspondència amb un tercer arcosoli de majors dimensions, que adossat al tester NW cobreix part de la tribuna.

En aquest sector és on es fa més palès l'aprofitament en la Capella d'elements preexistents. Així ho mostra la diferència d'aparell i la manca de lligam entre el tester (mur de la torre romano-comtal 13) i els murs laterals o el gran arcosoli transversal de la capella (obra gòtica).

Des dels dos arcosolis laterals es baixa al creuer per sengles escaletes embegudes en els murs perimetrals. La tribuna també comunicava amb el Palau reial per dues obertures situades a l'angle W. Una correspon a un petit corredor que travessa diagonalment el mur, i l'altre és una porta lleugerament elevada respecte del paviment i per la que es puja mitjançant una gronada fins al que ara és el terrat del saló del Tinell.

Abans de la Restauració d'Elies Rogent (mitjan s. XIX) la tribuna tenia tota una altra estructura. La seva superfície era superior perquè es prolongava damunt de la nau i davant de la

volta amb un embigat de fusta que arribava fins al primer arc de diafragma. Aquest enteixinat decorat en la seva part inferior, estava sostingut per mènsules.

Dalt de la tribuna, l'arcosoli del costat de l'evangeli estava emplenat amb dues arcades ogivals que formaven una espècie de llotja. Entre els vèrtexs d'aquests dos arcs i la clau de l'arcada de punt rodó, el mur presentava tres motius escultòrics en relleu. L'escut de la casa reial, l'escut de la reina Elionor de Sicília, i l'angle ^{anyell} místic inscrit en un cercle sobremuntat per un motiu cruciforme molt ornamentat.

La construcció d'aquesta galeria ha de ser lleugerament posterior a la del temple (primera meitat s.XIV), donat que pel senyal heràldic de la muller de Pere III cal datar-la entre els anys 1349 i 1375.

Tant la galeria com l'enteixinat de la tribuna foren retirats per la intervenció d'Elies Rogent, sense que es coneguin les raons que van motivar aquesta operació. D'aquesta manera, l'arcosoli que tenia la galeria va quedar totalment obert com el de l'altra banda, i els elements arquitectònics de les dues arcades, així com els relleus, foren aprofitats per bastir el regruix del tester NW sota de la volta de la tribuna.

El recrescut de la part baixa del tester es va realitzar per motius desconeguts. Al centre del pany de paret i com a prolongació del primitiu portal, es va col·locar una nova porta

adossada a la primitiva, que va ser feta amb elements reaprofitats de la galeria de la tribuna alta. Igualment, a costat i costat del nou portal, s'empotraren els escuts procedents de la galeria desmuntada, i damunt del vèrtex de l'arcada el relleu de l'anyell místic.

Es pot suposar que la ubicació d'aquest nou portal en el reguix del tester va obeir a la voluntat de mantenir, encara que fos de manera fictícia, un element que fes referència a l'antic pas existent entre la Capella i el Palau. El primitiu portal estava tapiat i possiblement molt desfigurat des de que en el s. XVI es va interrompre el trànsit entre les dues parts pel seu canvi de funcions, (pèrdua del caràcter palatí de la capella i transformació del palau en dependències de l'administració reial).

A més, cal afegir que arran de la desamortització del reial patrimoni s'enderrocaren les construccions medievals situades entre el darrera del tester NW de la Capella i el Saló del Tinell, on vers el 1835 es bastí una casa de veïns. Per tant, en el moment que Elies Rogent va realitzar la restauració era impensable recuperar aquest pas, per la qual cosa va optar per mantenir-ne la imatge amb la recreació del nou portal. Només quan cap a l'any 1959 s'aterrà la casa de veïns vuit-centista i s'aixecà l'edifici neogòtic en l'espai de comunicació entre la Capella i el Saló del Tinell, es va poder restablir el pas primitiu i obrir per primer cop el portal instal·lat en la restauració de mitjan s. XIX.

La reordenació de la tribuna alta amb la retirada de la galeria i la reducció de l'espai al pis superior de la volta, va comportar una nova definició de tot l'àmbit superior, que va quedar dividit en tres sectors semiindependents, pels quals calia definir un nou sistema de clausura sobre el buit de la nau. Per a tal fi, es va construir davant de cada sector una barana dividida en tres trams, un de calat amb motius neogòtics al centre i dos murets cecs a les bandes laterals. Més tard, la barana calada fou substituïda per un muret idèntic als dos laterals. L'àmbit de tota la barana es disposà a la mateixa cota que la motllura, que per a l'interior i a mitja alcada recorre els murs de la nau.

Ara, com a origen, el tram de la tribuna reuneix els principals elements de comunicació de la Capella. Amb el Palau enllaçava per les dues portes secundàries del nivell alt de la tribuna, i en la planta pel portal del tester NW que s'ha descrit més amunt. També en el nivell baix es troba la portalada d'unió amb la plaça del Rei que, si bé sembla un pas definit en l'obra primitiva del temple, l'actual portalada podria ser d'una reforma del s. XV, donat que a aquesta cronologia pertanyen les mènsules escultrades que suporten la seva llinda.

. Segon i tercer tram de la nau

A la part alta dels panys de mur del segon i tercer tram es troben els grans finestrals que il·luminen l'interior. La resta

de les parets són cegues, a excepció de les dues obertures de relació amb les escales de la tribuna i el finestral baix del segon tram.

El finestral baix va sofrir en una època indeterminada una considerable alteració, i ara és difícil de restituir el seu estat originari. A cada una de les rebranques apareix l'imprompta d'un petit arc ogival, i el parament de sota mateix de la finestra és molt irregular, com si s'hagués desmuntat el massís que hi podia haver afegit.

Les dues obertures de les escales de la tribuna s'han mantingut tapiades fins a dates recents. La de la banda de l'Evangeli és una portella amb un petit arc de mig punt i sense decoració. Enfront, en el costat de l'Epístola, hi ha una altra obertura de majors dimensions que l'antelior i amb un arc ogival motllurat i decorat amb traceries. En aquest cas, la restauració efectuada va afegir una barana sortida sotinguda per dues semicolumnes amb base i capitells, a més de retirar l'envà que la tapiava. Aquesta mena de trona es bastí en alguna de les més recents restauracions del temple (tal volta la des anys 1940), encara que ja es troba esbossada en alguns dels croquis d'Elies Rogent.

Aquesta solució restauradora planteja nombrosos interrogants. Per una banda no es coneixen les traces antigues que pogueren suggerir-la, i per altre costat, en el seu estat actual és molt difícil discernir quines són les parts antigues

i quines corresponen a l'obra nova.

c) El creuer

El creuer, molt escanyat de principi per l'estretor de les estructures de suport de la capella (muralla i arcades), no sobresortia de l'alineació de les façanes, i per tant els seus braços es reduïen simplement a dos petits entrants encabits dins dels murs perimetrals. En el seu estat originari es conserva en el costat de l'Epístola.

En els darrers temps de la utilització cultural del temple, aquest àmbit serví com a capella lateral i s'hi ubicà un altar, com es pot deduir de la disposició del graó que elevava el paviment abans de la intervenció d'Elies Rogent (). Tant el finestral com la petita finestrella de la testera del creuer estigueren tapiades, molt possiblement a causa també de la instal·lació de l'altar lateral.

El braç de l'Evangeli era en principi idèntic a l'altre, però l'afegit d'una capella lateral durant el tercer quart del segle XIV en va trencar la disposició inicial. La capella, anomenada de la Reina, és de planta rectangular amb dos arcosolis laterals i coberta amb volta de creueria. Al centre del mur frontal presenta un entrant emmarcat per un arc ogival i il·luminat per un petit rosetó. Aquests elements foren instal·lats segurament durant la restauració dels anys 40. En

aquest lloc la documentació gràfica antiga registra un gran esvoranc.

Com que la capella de la Reina és un cos annex que sobresurt de la façana del temple, va haver de ser sustentada per una arcada i dos massissos peus drets.

És de remarcar com la peculiar configuració de la Capella va obligar a solucions constructives molt excepcionals per tal de suplir la dificultat de creixement espacial i respondre de manera adient al procés de parcialització de l'espai sagrat. Aquest fenomen, motivat per la creació de capellanies i beneficis, portava a una constant redefinició estructural en tots els temples.

Els quatre feixos de columnes que configuren el creuer, això és, els dos de l'arc del presbiteri i els altres dos del darrer arc de diafragma de la nau, estan restituïts fins una alçada de 3 m., com s'aprecia per la diferència en el tractament del carreus i el junt irregular que l'uneix amb l'obra vella. Tot i que aquesta restauració no ha pogut ser documentada ha de correspondre a la intervenció d'Elies Rogent perquè en les fotografies més antigues del temple aquesta part ja apareixia refeta. L'esmotxadura de la part baixa d'aquestes columnes pot molt bé estar relacionada amb alguna reforma de l'espai de culte, i en el cas concret de l'arc presbiterial segurament fou causada per la instal·lació d'una reixa de ferro que tancava l'absis.

().

A banda i banda del presbiteri hi han dues portetes obertes en els braços del creuer enfront dels accessos hi han les escales de la tribuna. pel pas del costat de l'Evangelí es puja cap al campanar i per l'altre, s'arribava a la sagristia a través d'un corredor, que des de dates reculades està obstruït.

d) L'absis.

La caixa poligonal de l'absis s'aixeca per damunt de la nau i forma un volum polièdric cobert amb volta pètria d'ogives que, tant a l'interior com a l'exterior, es diferencia completament de la nau del temple.

El mur està perforat a la part alta per cinc finestrels i en els angles formats pels costats del polièdre s'aixequen els massissos contraforts verticals que adopten una morfologia i un ritme similar als de la nau.

Es digne d'assenyalar que els contraforts de l'absis s'adossen al mur perimetral sense lligam unitari i a més, en algunas, es superposen una mica als trencaigües dels finestrels com si fossi una obra lleugerament posterior a la de l'absis.

El contrafort que es prolonga fins a unir-se al campanar tenia per sota un pas de comunicació des del terrat del primer pis del cloquer fins a una terrasseta situada entre els contraforts de la façana NE. Aquesta obertura fou cegada durant

la restauració dels anys 1940.

Així com la part alta del cos de la tribuna, el cim del mur perimetral de l'absis està coronat per una renglera de merlets, si bé només es conserven a la banda que dóna a la plaça de Ramón Berenquer el Gran, mentre que han desaparegut o mai han existit a l'altre costat. El manteniment dels merlets del NE pot obeir al fet que aquí l'àmpit de la coberta es va sobreaixecar amb un muret per tal d'agencar una teulada d'un sol vessant que desaiguava cap a la plaça del Rei. La teulada va mmantenir-se fins a la restauració dels anys 40, i al retirar-la van ser restaurats els merlets que havien quedat preservats dins de l'esmentat muret, i que són perfectament visibles en les fotografies antigues de la façana NE.

La coberta de l'absis és actualment un terrat pla, col·locat durant la restauració dels anys 1940, per substituir l'antèior teulada a un sol vessant. Cal suposar que el sistema de cobertura originari no era cap de les dues solucions esmentades sinó més aviat correspondria a un teulat dividit en aiguavessos, en el que els aiguafons de cada sector coincidirien amb les gàrgoles que travessen la base dels pinacles dels contraforts.

La unió de l'àmbit absidial amb la nau està resolt a l'interior per un gran arc sobre el que carrega a l'exterior el muret o àmpit que reseguix tot el perímetre de la capçalera. La teulada de la nau es lliura a aquest muret amb una solució forçada que d'alguna manera posa en evidència la inseguretat de

les primeres experimentacions de l'arquitectura gòtica a l'hora de soldar estructures morfològicament diverses.

En aquest cas, la diferència entre la nau de característiques protogòtiques i l'absis de formes plenament gòtiques no és deguda únicament a la pervivència de les primeres o a un desconeixement tècnic de recursos alternatius, sinó que obeeix a importants raons constructives. A la nau l'estretor de l'espai edificable només va permetre de bastir uns murs perimetrals de secció molt reduïda, i que per tant, no podien absorbir de cap manera l'empenta d'una volta pètria. Una altra solució com podria haver estat la d'afegir uns reforços laterals de majors dimensions, tampoc ^{no} podia realitzar-se per la mateixa raó de la poca disponibilitat d'espai per edificar.

En l'actualitat del paviment de l'absis s'aixeca tres graons per sobre del de la nau, però abans de la intervenció d'Elies Rogent no era pas així. Sota l'arc del presbiteri, un o dos graons (la informació no és coincident en aquest cas), donaven al pla absidial, que en la seva meitat posterior tornava a créixer amb un altre graó transversal, al centre del qual un darrer esglaó rectangular feia de tarima a l'altar (*).

Les obres de mitjan del vuit-cents van modificar aquestes gradacions del paviment que foren absorvides pels tres graons que ara donen accés al presbiteri i deixen el pla absidial totalment anivellat.

La documentació ^{de} que es disposa no permet determinar si la disposició del paviment absidial abans de l'esmentada restauració era la que originàriament tenia el temple. Certs indicis fan suposar que no era així, sinó que podria ser el resultat de reformes fetes en èpoques posteriors, segurament relacionades amb la ubicació, en aquest indret, del cadirat del cor (). El cadiram va ser descrit per M. M. Ribera al s. XVII (), que destacava el senti central decorat amb una pintura que representava uns miracles obrats per sant Pere Nolasc.

No es coneix la data en que va ser instal·lat el cadiram, si bé resta la descripció feta per M. M. Ribera el 1698 (), on destacava el seti central decorat amb pintures que representaven fets miraculosos obrats per sant Pere Nolasc. El fet que la Capella depenia dels mercedaris explica la situació del lloc preferent d'una pintura referida al fundador de l'ordre.

A banda i banda del sector central de l'absis hi han dues obertures. Una correspon a la portella que comunica amb la sagristia i l'altra, disposada simètricament, es tracta de la credença, o fornícula destinada a contenir els objectes litúrgics. Podria ser que ambdues estiguessin tapiades abans de la intervenció d'Elies Rogent.

Sembla que en data posterior a la construcció del temple es va obrir una porteta amb arc de mig punt que, junt a l'arcada del presbiteri i per un graó, comunicava amb l'escala del campanar. Actualment està tapiada amb un carreuat que simula el mur

absidial. En el sector central de l'absis, darrera de l'altar, existia una recambra perforada en el mur perimetral. D'època posterior a l'obra gòtica, segurament es va fer per necessitats del servei litúrgic, degut a que l'espai de darrera el retaule major era molt reduït. El buit que forava va ser massissat arran de la restauració vuit-centista.

e) La pavimentació de la nau.

Les variacions sofertes en la disposició dels paviments de la nau han modificat en certa mesura, tant les proporcions interiors del temple com la seva organització espacial.

Encara ara, a falta d'una excavació extensiva del subsòl de la Capella, molts dels aspectes referents a la seva disposició primitiva són mal coneguts. Malgrat això, es poden aportar algunes hipòtesis fonamentades en la informació obtinguda per les tres cales de prospecció obertes en el tram de la tribuna el 10 de març de 1989 (), així com per la documentació planimètrica antiga.

Els plànols que registren l'estat de l'edifici abans de la intervenció d'Elies Rogent permeten assenyalar que el paviment de la nau estava en aquell moment en un nivell més baix que l'actual, uns 20 cm. per sota. Per tant, el pla de la nau coincidia amb el llindar dels dos portals exteriors, el de la placa del Rei i el tapiat del Palau.

Per salvar el desnivell entre la nau i els cossos laterals (capella i braços del creuer) hi havia en aquests indrets un graó més que ara. En relació al presbiteri, les diferències entre la graonada actual i la precedent han estat explicades en l'apartat anterior.

Davant de la capella lateral existien dos graons, dels quals ara només en resta el superior, fet de carreus petris aixamfrats i que conserva els encaixos de la reixa de ferro que tancava el baptisteri. El braç del creuer del costat de l'Evangelí tenia dos graons, el més baix va ser desmuntat i estava situat al llindar de l'embocadura de l'arcada d'accés, mentre que es conserva el segon a l'entrada de la capella de la Reina.

L'altre braç, el de l'Epistola, tenia un únic graó, avançat respecte a l'arcada i que també va ser desmuntat. L'esglaó amb un sortint central arquejat podria correspondre a una remodelació de l'àmbit per tal de col·locar-hi un altar o capella lateral.

L'excavació de les cales del tram de la tribuna ha permès constatar arqueològicament la presència del trespol antic fet de rajoles, i situat a un nivell inferior.

Degut a que l'espai prospectat és molt reduït, resulta difícil determinar si es tracta pròpiament del paviment primitiu o bé correspon a una reforma tardana. Malgrat això, l'associació de l'enrajolat amb la part baixa de les bases de les columnes, tant del portal de la plaça del Rei, com de l'arcada de la

tribuna, sembla indicar que almenys la cota del trespol ha de ser aproximadament la mateixa que l'originària. Una altra cosa és que les peces que formen el paviment siguin les primitives o hagin estat col·locades en alguna de les reformes que pugui haver sofert al llarg dels temps.

L'enrajolat actual format de peces exagonals i quadrades, del tipus anomenat "xinel·les", ha de correspondre a la restauració d'Elies Rogent. Cosa que es dedueix de les relacions estratigràfiques que presenta amb les parts bastides de nou en l'obra vuit-centista (regruix del mur testes del NE sota la tribuna), i també perquè es troba representat en els plànols del projecte (). Per tal d'instal·lar aquest paviment es va sobreaixecar el sòl de la nau uns 25 cm. i arran d'això varen desaparèixer els graons inferiors de les embocadures de la capella lateral i dels braços del creuer. D'igual forma i per absorbir el desnivell respecte el llindar del portal de la plaça del Rei es va haver d'instal·lar un graó interior davant d'aquesta porta. Sembla ser que les peces emprades en la reforma del paviment imiten la tipologia i el material de les que formaven el trespol antic, encara que aquests extrem caldrà comprovar-lo, amb l'excavació extensiva del subsòl de la nau.

f) El campanar

El campanar conforma un volum octogonal general damunt del cub de la torre 15 de la muralla romano-comtal. L'obra del

cloquer va comportar la transformació de l'interior de la torre en un sol espai que va ser cobert amb una volta apuntada per tal de suportar la torre del campanar aixecada damunt.

El campanar arrenca del que era el nivell de coronament de la torre de la muralla, i ocupa només la meitat de la seva superfície, tot deixant una petita terrassa oberta a la placa del Rei. Per una escala que puja des del creuer de la Capella s'arriba fins al primer pis del creuer, des d'on s'obre una sortida a l'esmentada terrassa i arrenca l'escala helicoidal que s'enfila fins a desembocar a la part alta del campanar.

Entre el primer pis i el nivell superior del cloquer, els murs perimetrals defineixen a l'interior un cos prismàtic sense compartimentar, i l'escala helicoidal ascendeix cap amunt ubicada dins del gruix dels murs.

Una cornisa motllurada ressaltada a l'exterior marca la diferència entre el cos baix i la part superior on hi ha el pis de les campanes. La ^mcabra de les campanes és un recinte on es juxtaposen dues estructures ben diferenciades. El prisma vuitavat la configura en una prolongació vertical del cos inferior de la torre. Cada un dels sectors del prisma estan perforats en aquest nivell per una alteranança de grans finestrels i finestrelles de petites dimensions. Les obertures majors són decorades amb traceries gòtiques i els mainells són de pedra numolítica de Girona.

L'interior del recinte presenta una morfologia complexa per la presència d'una estructura inacabada. Aquesta, també de planta octogonal, discorre a manera d'anella inscrita per darrera del mur perimetral i cega parcialment les obertures exterior en la seva part baixa. A més, una paret transversal amb dues arcades divideix l'interior del pis en dues meitats simètriques. Aquests arcs podrien haver tingut la funció de supendre les campanes. El lliurament conflictiu de la boca de l'escala al pis de les campanes respon a la dificultat de resoldre la unió entre les dues estructures.

La presència anòmla d'aquest cos interior no sembla poder-se explicar d'altra forma que com el vestigi d'un primer projecte de coronament del campanar que restaria inacabat. Durant l'execució dels treballs una modificació del projecte primitiu deixaria inconclusa aquesta obra, i sense enderrocar-la, s'hauria continuat la construcció tot adoptant una nova solució arquitectònica. Aquesta, no seria altra que la de mantenir el pis de les campanes com a prolongació del cos inferior, amb les mateixes dimensions però augmentant-ne l'alcada.

Seguint amb aquesta hipòtesi, no resulta difícil el reconstruir el projecte primitiu. Es tractaria d'una torre campanar més baixa, i amb el pis alt en degradació, és a dir, lleugerament reulat respecte al perímetre del cos inferior. Una solució d'aquest tipus seria idèntica a les que adoptaren les torretes de les façanes del temple de Santa Maria del Mar.

La documentació escrita generada per l'obra del temple, tot i que no permet confirmar plenament aquesta hipòtesi, sí que registra dubtes i modificacions en l'execució de la part alta del campanar.

Un instrument sense data precisa, però corresponent al regnat de Jaume II indica que quan s'havia pujat el cloquer de la Capella fins "en agual del cap hon son les creus ()", alguns aconsellaren que s'aixequès "XII filades o plus et pus que fassen les finestres qui pugaran dalt tro á XVIII palms". La modificació de la traça es proposava perquè "com mes alta sera la obra pus rica sera et de pus bella mostra". Tals arguments es posaren en consideració del rei, per tal que dictaminès sobre la conveniència o no d'adoptar el nou projecte, a la vegada que s'interrrompia l'obra a l'espera de la contestació del monarca ().

Encara que documentalment no es coneixen ni el dictamen reial ni hi han altres referències a la continuació de les obres, sembla evident que la Juxtaposició d'estructures a la part alta del cloquer és el testimoni d'aquest canvi en el programa constructiu.

L'interior de la cambra de les campanes es clou amb una cúpula apuntada de vuit sectors, tancada amb una clau perforada en forma d'anella, similar a l'emprada per Guillem de Sagrera a la Sala del Baroni del Castell Nou de Nàpols (v. 1450).

El campanar està coronat per vuit frontons triangulars que

es corresponen amb sengles parells d'aiguavessos. El vèrtex de cada frontó estava sobremuntat per una creu de pedra que actualment es conserva només en tres d'ells. Algun autor ha assenyalat que el peculiar coronament del cloquer, únic al gòtic català, és una al·legoria a la corona reial i que fou dissenyat per inspiració del mateix Jaume II ().

No seria del tot estrany que s'hagués volgut donar un caràcter simbòlic de la traça superior del campanar, donat que altres elements del coronament del temple també apunten en el mateix sentit.

La presència de merlets emblemàtics damunt de la tribuna i l'absis poden ser un recurs per tal d'assenyalar des de l'exterior els àmbits de la Capella destinats a rebre el monarca i la divinitat, respectivament.

Eduard Riu i Barrera.

Barcelon, 8 de maig de 1989.

IV.- TREBALLS DE CAMP PRECEDENTS

Exceptuant les prospeccions realitzades per Eduard Ruj ^a l'any 1989 no es coneix, de manera oficial, cap intervenció arqueològica. No obstant ^{ant} durant l'excavació, realitzada des de finals de Novembre de 1990 a Gener de 1991, hem localitzat i/o constatat sondetjos ^{ics} que se situen cronològicament entre la reforma d'Elies Rogent (s. XIX) i la intervenció de 1990/91. Algunes d'aquestes cotes les coneixiem per "transmissió" oral o a través de fotografies que es realitzaren durant algun dels treballs, però mai ^{no} s'ha publicat res.

Alguns d'aquests sondetjos no afectaven visiblement al paviment que el temple tenia abans de la nostra actuació. Solament s'apreciava un canvi de rajoles (U.E. 97), de forma puntual, a la nau prop de les escales d'accés al absis i també en el creuer, a la banda de l'epistola, s'hi trobava una ventalla de fusta (U.E. 98) que donava accés a un "passadis" soterrani.

Suposem que la successió cronològica dels sondetjos, d'antic a modern, fou la següent:

- Rasa dels anys quaranta (U.E. 143).
- Excavació de una tomba (U.E. 97).
- "Passadis" soterrani (U.E. 98-144).
- Prospeccions 1989.

Així, la primera vegada que es va actuar des de la restauració d'Elies Rogent devia de ser l'any 1940, data que ens dona un diari aparegut sota l'estrat de formigó que cobreix la

l'excavació d'un enterrament -inhumació- (U.E. 188), situat, sota paviment, transversal a la nau longitudinal, molt a prop de les escales de l'absis.

L'existència d'aquesta tomba era visible des d'un primer moment doncs no mantenia les rajoles originals, segurament perquè devia haver tingut alguna lapida funerària anteriorment.

Actualment es conservava "in situ" part de la caixa de fusta i l'esquelet, així sabem que posteriorment a la seva excavació no es va extreure del seu lloc, deixan-lo i cobrin-lo amb taulons de fusta; damunt s'hi va colocar un paviment de maons (U.E. 97).

La tercera actuació la coneixem a través de fotografies realitzades durant els treballs datades els mesos de Juliol i Agost de 1971.

L'excavació consistí en extreure la terra, cascot... que s'havia depositat en el segle XIV entre la façana interior de la muralla Alt Imperial i el mur o fonament perimetral de la capella raial (costat Plaça del Rei), quedant una mena de passadís buit (U.E. 144) al llarg de la nau sota el paviment.

L'intervenció s'inicia per on actualment hi ha la ventalla (U.E. 98) i conclou, segons les fotografies de 1971, i confirmat durant l'excavació, just els peus del segon baquetó del mur

perimetral de la nau.

L'excavació va deixar al descobert: la façana interior de la muralla Alt Imperial, a la que se li havia excavat una expluga d'uns 2 metres d'alçada i 1,5 metres de profunditat; possiblement se li havia adossat en el massís alguna construcció de difícil datació doncs no queden restes (segle X? Eduard Riu).

L'última intervenció la va dur a terme Eduard Riu, arqueòleg del sevei de Patrimoni de la Generalitat, en el 1989.

L'objectiu d'aquests treballs fou fer una primera evaluació del jaciment i preveure actuacions futures. Per això solament s'obriren tres cales en punts estratègics, peus de la nau (vegeu Projecte Bàsic de Restauració de la Capella, 1989).

L'informació que s'obté es considerable, sobretot a nivell de pavimentació o millor de diferents enrajolats del temple:

1.- El paviment més antic es troba a 25/30 cm sota de l'actual.

2.- L'enrajolat inferior ha mantingut el mateix nivell fins a la Restauració d'Elies Rogent.

3.- Elies Rogent eleva el sòl, amb les prospeccions es

comprovà algunes de les reformes que això comporta per exemple: haver de soterrar un dels graons d'accés a la capella de St. Bartomeu; o la continuació del basament dels baquetons sota el pis vuit-centiste...

4.- Construcció d'un mur per Elies Rogent en els peus de la nau.

En resum, les prospeccions confirmaren la necessitat de realitzar una excavació en extensió en tot el subsòl de la capella per poder entendre la seqüència de les reformes que ha sofert la capella de Santa Agata.

V.- INTRODUCCIO A L'EXCAVACIO ARQUEOLOGICA

- DURADA I PROCES D'EXCAVACIO:

L'excavació tingue una durada aproximada d'un mes i mig, del 26 de Novembre de 1990 a el 11 de Gener de 1991. Posteriorment i de manera puntual també s'ha fet alguna intervenció com per exemple a la coberta exterior de l'absis (18 de Febrer de 1991).

El procés d'excavació, en general, fou manual. L'última setmana de l'excavació, també es va utilitzar un compressor el·lectric per actuar en punts que manualment es feia difícil i varem creure interessant per poder concretar amb més seguretat.

L'equip estava format per un Arqueoleg, el qual va acceptar l'encàrrec dels treballs del Servei de Patrimoni de la Generalitat, 3 dibuixants del Servei de Patrimoni i 3 Obrers (empresa constructora SAPIC).

- FINALITAT:

Degut l'estat de degradació, en general, de la Capella de Sta. Agata, el Servei de Patrimoni Arquitectonic de la Generalitat va decidir restaurar-la, encarregant-li l'obra a l'arquitecte Jordi Casadevall.

En el seu primer projecte de restauració (Maig 1989) proposa:

- Repas general coberta i terrats.
- Restauració i consolidació vitralls.
- Neteja paraments interiors.
- Substitució del paviment.
-

Previament a l'actuació arquitectònica, es va veure necessària l'intervenció arqueològica. Eduard Riu va realitzar tres sondetjos en el subsòl del temple; llavors es va fer evident una excavació extensiva abans d'iniciar la restauració per comprovar: variacions cotes paviments, reformes que això comportés, etapes constructives de la Capella, evolució de l'espai...

- PLANTEJAMENT DELS TREBALLS:

El nostre treball es realitza com a estudi previ a la restauració de l'espai interior del temple. Així l'objectiu primordial era recollir el màxim d'informació i obtenir els coneixements que permetin realitzar les obres posteriors sense fer entrar en conflicte la conservació i valoració de totes les restes de la Capella i les anteriors a la seva construcció.

Donat aquest plantejament varem centrar els nostres treballs en els següents aspectes concrets:

- Confirmar l'existència dels paviments apareguts en els peus de

la nau durant les prospeccions, en el reste del temple.

- Intentar resoldre la cota del pis originari, l'absis, capelles, nau... i la seva relació amb elements arquitectònics (baquetons, graons...)

- Establir les diferents fases constructives del temple i anterior a ell, es a dir de tot l'espai, muralles, voltes, murs perimetrals...

- Estudi de les diferents estructures i reompliments apareguts durant l'excavació, així com les restes.

- En el exterior, comprovar si quedaven restes o no de l'antiga coberta de l'absis per una possible reconstitució.

- Completar plànols amb les noves estructures i a la vegada confirmar els existents.

- Fer un reportatge fotogràfic exhaustiu en genral del monument, però més acurada de les restes que desapareixerent al llarg de l'excavació i/o de les que posteriorment a la restauració quedaren altre vegada soterrades sota paviment.

- **METODE D'EXCAVACIO I REGISTRE:**

L'excavació es va fer extensiva i lo més exhaustiva

possible, encara que de manera ordenada, dividim tota la superfície en àmbits (vegeu Capítol VI) per així poder treballar, si calia de manera simultània a dos o més punts.

El sistema de registre de les dades es basa en el mètode proposat per Harris-Carandini, la base d'aquest sistema es troba en la numeració correlativa en fitxes, dissenyades especialment, de cada un dels elements estrats (Unitats Estratigràfiques) observades.

Aquest procediment ens permet fer un diagrama que relaciona totes les unitats del jaciment, conseguint una representació gràfica de la posició física d'aquestes.

Simultaneament, a mida que es va descobrint una nova U.E. es fotografia (en aquest cas en transparència color) i es completa la planimetria, fent plantes i alçats.

Tots els materials recuperats durant el treball de camp varen ésser classificats e inventariats, seguint la divisió per àmbits i estrats (vegeu Apendix-CODI). Les peces més representatives, posteriorment, han estat dibuixades i fotografiades en transparència color.

VI.- DESENVOLUPAMENT DE L'EXCAVACIO

Tot i que l'excavació des d'un primer moment estava programada de manera extensiva, es va decidir fer-ho de manera fraccionada, es a dir per sectors o com nosaltres denominàrem àmbits, a més a més de raons pràctiques, com l'extracció de la terra per eixemple, això ens permetria l'actuació, si calia, simultanea de més d'un àmbit quan en un d'ells el tractament que es requeria fora més meticulós i exclusivament de l'arqueòleg i/o del dibuixant.

La planta del temple, de creu llatina amb un transepte, encara que poc marcat, i un absis i dues capelles laterals separats per graons, ja ens donava una estructura articulada amb quatre arees diferenciades les mateixes que vàrem seguir:

Absis ---- Ambit I
Capella de la Reina ---- Ambit II
Capella de Sant Bertomeu
o Baptisteri ---- Ambit III
Nau i transepte ---- Ambit IV
i a l'exterior del temple
Coberta Absis ---- Ambit V

Ambit I

El primer sector on s'havia d'iniciar l'excavació era clar que havia de ser l'absis, no per raons científiques sino del tot

pràctiques, doncs era la zona més oposada a l'entrada i si començaven buidant la nau després la circulació dels carretons seria més lenta i complicada.

L'absis, de planta poligonal, s'aixeca per damunt de la nau i s'accedeix a ell per tres graons, semblava, en un primer moment, que el sediment arqueològic podia ser important i poder així resoldre almenys la cota inicial-real que havia tingut l'edifici en el s. XIV i/o possibles reformes que la documentació escrita reflectia, entre altres hi havia un document que ens parlava de l'existència d'un cor al voltant de l'absis en el s. XVII, també teníem un ~~plànol~~ del s. XIX que es dibuixava al voltant de l'altar un "podium" (vegeu Planta 3^a), ve seqüències constructives que ara era el moment de comprovar si en quedaven restes.

Abans de l'intervenció l'absis estava pavimentat amb el mateix enrajolat que el reste del temple, de xinel·les, es ha dir amb peces exagonals i quadrades; s'havia tret el retaul policrom però no la seva bastida que s'adossava en el mur de tancament de l'àmbit NE/SW, molt pesant i a la vegada inestable la qual cosa va dificultar l'excavació, al igual que l'altar que mai va arribar a treure's com en un principi s'havia dit; aquest dos elements ens obligaren a deixar una àrea al seu entorn sense poder treballar (marcada a la Planta n^o).

A part d'aquests problemes, en aquest sector l'excavació va ser exhaustiva, bàsicament es va realitzar manualment fins

arribar a la volta gòtica? construïda entre les torres romanes 14 i 15 per fer de fonament de la capella. En aquest nivell solament es realitzaren dos cates puntuals i a màquina.

El primer sondeig transversal al temple de 80 cm d'ample (vegeu Planta nº 5), l'objectiu era documentar com havia estat construïda la volta, rebliment, morter...; el segon sondeig (planta nº5), gairebé a continuació del primer, de 2,50 x 70 cm, però amb una altra finalitat: conseguir poder diferenciar o poder veure la línia d'unió entre les dues muralles romanes, doncs en aquesta cota les teniem completament lligades.

Ambit II

Es un cos volat al costat del creuer a la banda de l'evangelí. Es coneix amb el nom de Capella de la Reina o de Sant Nicolau. Es una construcció gòtica, però no dels inicis del temple, es va afeixir uns anys més tard, en el regnat de Pere III el Cerimoniós (1338-1387). (Vegeu Detall-Planta).

Una vegada iniciada l'excavació a l'absis es comença a treballar simultaneament en aquest àmbit i en el III.

L'intervenció fou ràpida com ja ^{es suposa} s'adivinava des d'un principi, doncs era una capella lateral, de proporcions reduïdes que s'aixecava uns 20 cm aproximadament del nivell de la Nau i

com els seus fonaments eren una volta volada l'excavació arqueològica es reduïa a pocs centímetres. El procés seguit fou el manual i es va buidar tot l'àmbit fins arribar a l'estrat (U.E. 103) que segellava la volta i el seu rebliment, llavors per no desestabilitzar la força dels fonaments es va decidir realitzar un sol sondeig manual (vegeu Planol nº 5, sondeig nº 5) de 1,40 x 2,60 mts entre la clau i els pilars de la volta.

L'objectiu del sondeig era documentar la construcció i datació de la volta.

Ambit III

Capella lateral situada en front del portal d'accés, coneguda per Baptisteri o Capella de Sant Bartomeu (vegeu Planta-Detall), es va excavar com ja he dit, simultàniament amb la capella de la Reina, doncs presentava les mateixes característiques: era una construcció posterior, també elevada uns 20 cm respecte a la nau, però de dimensions més reduïdes que la de la Reina.

El procés d'excavació emprat va ser el manual, exahaurint tota la superfície fins arribar a la volta que feia de fonament de la capella.

Ambit IV

Corresponent a la nau longitudinal i la transversal del temple, no les vàrem separar doncs encara que el transepte existia era molt poc exempt i el vàrem considerar com un sol àmbit (vegeu Planta 1ª) va ser l'últim sector que es va excavar, l'intervenció es va realitzar fins arribar a estructures massisses, com les muralles, voltes..., de forma manual i exhaustiva i al final es realitzaren un seguit de cates puntuals amb objectius concrets, comprovar o reafirmar alguns elements poc clars; aquests sondejors es van fer basicament amb un martell el.lectric, manualment era impossible.

Quan es va iniciar l'excavació a aquest àmbit ja s'havien exahurit les intervencions en els altres II i III tan sols en el Absis es realitzaven els ultims treballs, i no s'havien trobat restes de cap paviment anterior a l'actual com havien documentat a les prospeccions que ens precedien, aquestes havien sigut molt puntuals i solament es realitzaren els peus del temple, si que en el àmbit I s'havia documentat un possible canvi de nivell del sòl anterior a les reformes del s. XIX... per tot això les respostes que demanavem a l'excavació de la nau eren moltes:

a) Reafirmar o negar l'existència d'altres paviments com es deia a les prospeccions.

b) Documentar, si era possible, l'enlluït que ens havia aparegut a l'absis, que volia dir un nivell diferent a l'actual.

c) Comprovar quines estructures eren gòtiques.

d) Documentar millor estructures anteriors al temple: muralles.

e) I les posteriors a la construcció de la capella.

f) Comprovar si hi havien restes d'un possible temple romànic.

g) Etc...

Sobretot ens preguntavem evolucions de les fases constructives. L'excavació molt exhaustiva va resoldre la majoria de dubtes, però a més a més realitzarem sis sondetjos (Planol nº5) molt puntual omb la finalitat sobretot de conèixer millor les estructures romanes però també les medievals.

El sondeig nº 3 va ser el primer que vàrem realitzar a la nau, entre les escales que pujaven a l'absis i el mur direcció NW/SW de la torre nº 14, el que volíem saber era com la volta medieval s'adossava a la torre.

Les cates 4 i 7 (les dues dins la torre nº 14) i la cata nº 8 (dins la torre nº 13), es van obrir transversalment a la nau. La seva finalitat era conèixer construcció, rebliment, paviments... de les estructures defensives romanes.

El 6è sondeig el que va deixar al descobert va ser la cornisa abm motllura, l'única que conservava encara el mur de la torre romana.

L'últim, el número 9 fou longitudinal a la nau, just on acabava el mur de la fortificació i s'adossava la volta medieval, vàrem poder seguir la façana externa romana i documentar l'estructura de la volta.

Ambit V

Correspon a la part exterior, a la coberta de l'absis. L'intervenció, per raons alienes, es va realitzar el mes de febrer de 1991 i la seva durada va ser d'un dia.

La coberta no era l'original, havia estat refeta anteriorment per problemes d'humitats i goteres, però es deconeixia fins on havien arribat aquestes reformes, sols era evident que les inclinacions del terrat pertanyien a una remodelació moderna en la qual també s'inutilitzaren algunes de les gàrgoles gòtiques (= canal d'aigua volant).

Es va realitzar una cata en el angle sud de la coberta de 2,30 x 3,40 mts, a la vista dels resultats obtinguts, tot havia estat refet i transformat sense deixar cap reste, es va abandonar l'àmbit.

VII.- SEQUÊNCIA ESTRATIGRÁFICA

L'excavació, com hem dit, la varem dividir amb àmbits però no va deixar de ser una intervenció extensiva a tota la capella per tant hem preferit unificar tota la superfície a l'hora de exposar la seqüència estratigràfica doncs l'evolució de l'espai ha estat el mateix.

Hem constatat sis fases evolutives, algunes abarquen períodes més amplis i ben datats que unes altres.

FASE 1ª ---- Alt Imperi romà

FASE 2ª ---- Baix Imperi romà

FASE 3ª ---- Etapa previa a la construcció del temple

FASE 4ª ---- Edificació Capella

Capelles laterals

FASE 5ª ---- Reformes s. XVIII

FASE 6ª ---- Reformes s. XIX-XX

Algunes de les quals s'han subdividit en dos etapes encara que són del mateix període.

FASE I

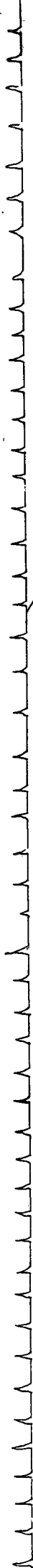
La primera etapa documentada durant l'excavació a la capella es la fase romana Alt Imperial. Al llarg de tot l'espai ocupat pel temple, nau i absis (vegeu planta 5ª) i a la cota més baixa aparegue la façana externa de la muralla de Barcina, direcció

NW/SE, la que s'aixecava a la banda interior de la ciutat.

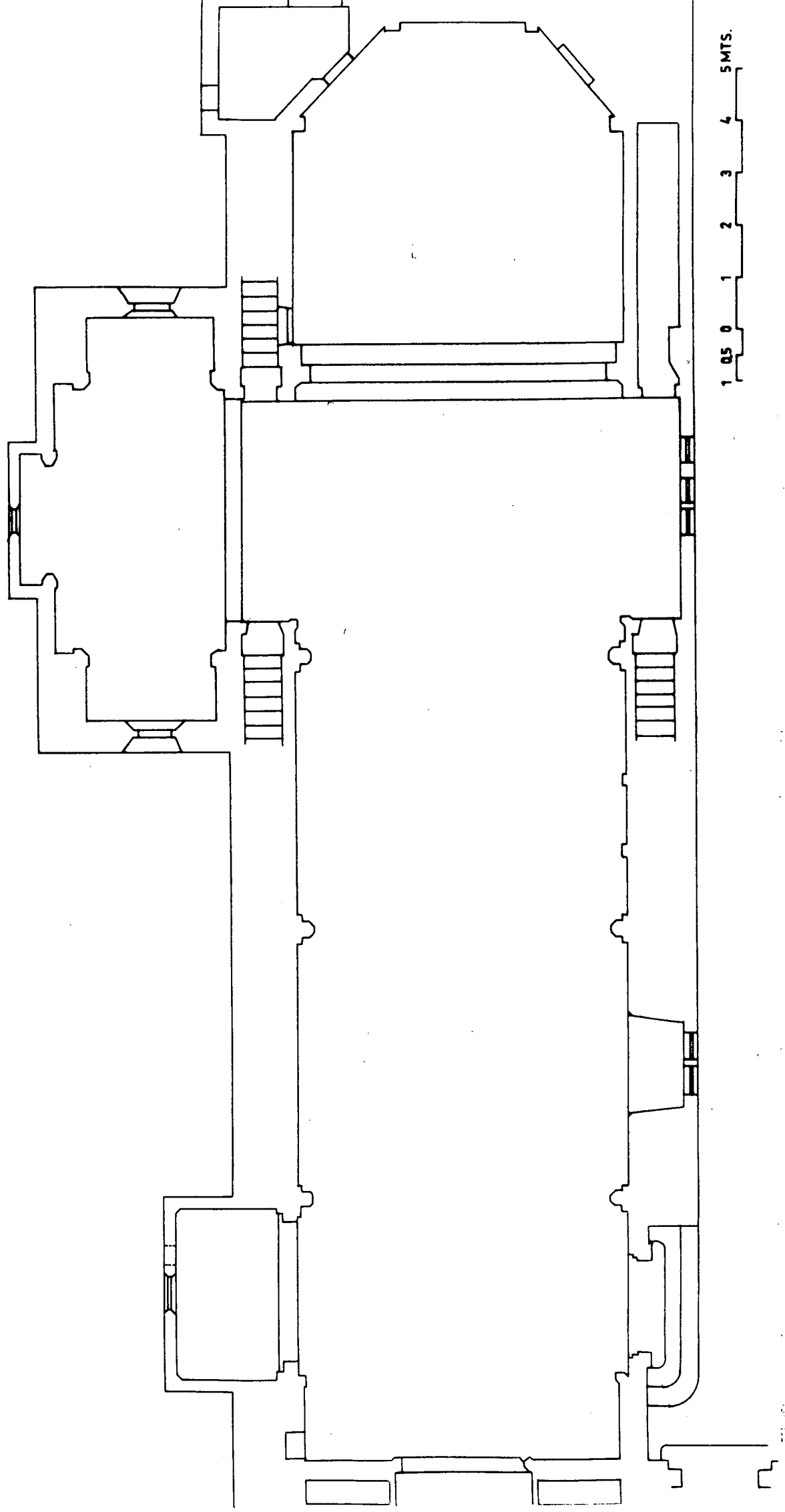
La muralla Alt Imperial (s. I) es visible avui a pocs llocs doncs posteriorment se li va adossar a la façana exterior la fortificació Baix Imperial, la qual avui admirem. Del mur interior també queden pocs metres a la vista, també va ser aprofitat com a parte per edificis medievals o més moderns; es pot veure a la casa de l'Ardiaca, a la Plaça de la Catedral, Plaça Ramón Berenguer, casa Padellás...

El mur estava construït amb dos paraments externs de carreus, molts d'ells reaprofitats, lligats amb morter i al mig un rebliment de terra, morter i sobretot pedra. Les parts descansaven damunt d'una banquetta.

A la superfície de la Capella hem pogut documentar, completament la planimetria existent, la línia de la façana interior (U.E. 160), doncs malgrat tots els esforços no hem pogut trobar el mur en planta, segurament en els últims metres de la fortificació del segle IV-V s'adossa i l'ultrapassa pel damunt, sigui perquè esta en mal estat o per aconseguir un cos massís únic sense poder diferenciar. Per poder separar les dues muralles realitzarem dos sondetjos (2 i 4) que les atravessava i no ho varem aconseguir, el seu rebliment (U.E. 209 i 202) era molt homogeni.

UE-160

FASE II

Aquesta etapa vindria representada pel segon recinte romà (vegeu Planta 5ª), el del segle IV-V, segons els estudiosos del tema diuen que s'adossaria completament a la construcció del segle I per tant les dues fortificacions seguirien el mateix tracat.

Barcino després de les invasions germàniques de la segona meitat del segle III d.C. va decidir construir una segona defensa de la ciutat. Aquesta fortificació és la que actualment es pot veure gairabé tot el seu perímetre; la seva supervivència a través dels segles ha estat, altre cop, gràcies al reaprofitament com a mur o fonament de cases o altres edificacions, com és el cas de la capella de Santa Agata, i així va quedar recoberta però intacta.

Es un monument espectacular i bastant uniforme, encara que la bellesa no era buscada, fet amb un mur de doble parament, l'exterior amb carreus, de Montjuïc, de grans dimensions i millor desbastats que l'interior (segons Balil aquest seria el mateix de la muralla del s. I. Balil, 1961), el rebiment, molt similar al primer perímetre, segueix predominant el material lític alguns procedents d'altres construccions.

A més a més el recinte cada 6 ó 10 metres tenia torres de sis metres d'ample, la majoria de planta quadrangular però també semi-circulars i poligonal, construïdes com un bloc massís i

independent al reste de la muralla els primers nou metres, essent la seva altura total aproximada d'uns 18 metres. Els darrers nou metres, des del camí de ronda, i com s'ha pogut comprovar a l'excavació, llavors es lligaven amb la muralla amb murs transversals.

La muralla i les seves torres s'assentaven damunt d'una banquetta motllorada i lleugerament avançada, generalment estaven coronades a la banda externa per una cornisa continua que coincidía amb el camí de ronda. La cornisa esta generalment adornada amb motlures de variat perfil, moltes de les vegades d'aquesta solament es conserva l'empremta de la seva existència dons al sobresortir ha estat tret a si el mur s'ha reaprofitat.

Durant l'excavació de l'absis i la nau es va trobar primerament la línia de façana exterior del segon recinte romà (U.E. 110), la que avui es pot veure des de Via Laietana, però els mateixos problemes que ja he esmentat a la fase I, va ésser del tot impossible conseguir la façana interior, tot hi que sabiem que l'amplada aproximada era de 2 metres.

També es va documentar exhaustivament la torre nº 14 i part de la nº 13, que també van servir per fonamentar el temple.

L'intervenció a la torre més al sud (nº 14) que aparegué a tota la planta, va ser la que ens va proporcionar més dades. La

capella de Santa Agata va ser construïda justament damunt mateix del camí de ronda, just on s'iniciaven els murs transversals (U.E. 206=199 i 207=201), direcció NE/SW, que unien les façanes (U.E. 200) de les torres amb les muralles. Aquests murs tancaven inbricant-se amb un tercer (U.E. 190) direcció NW/SE, el qual s'assentava damunt mateix de la façana Alt Imperial (U.E. 160). La construcció dels murs era similar a tots ells, de doble parament amb pedres de tamany petit poc desbastades i lligades amb morter de calç, amb rebliment de pedres i morter. Alguns d'ells (U.E. 190-199) s'hi troben la seva banquetta (U.E. 198-203-204).

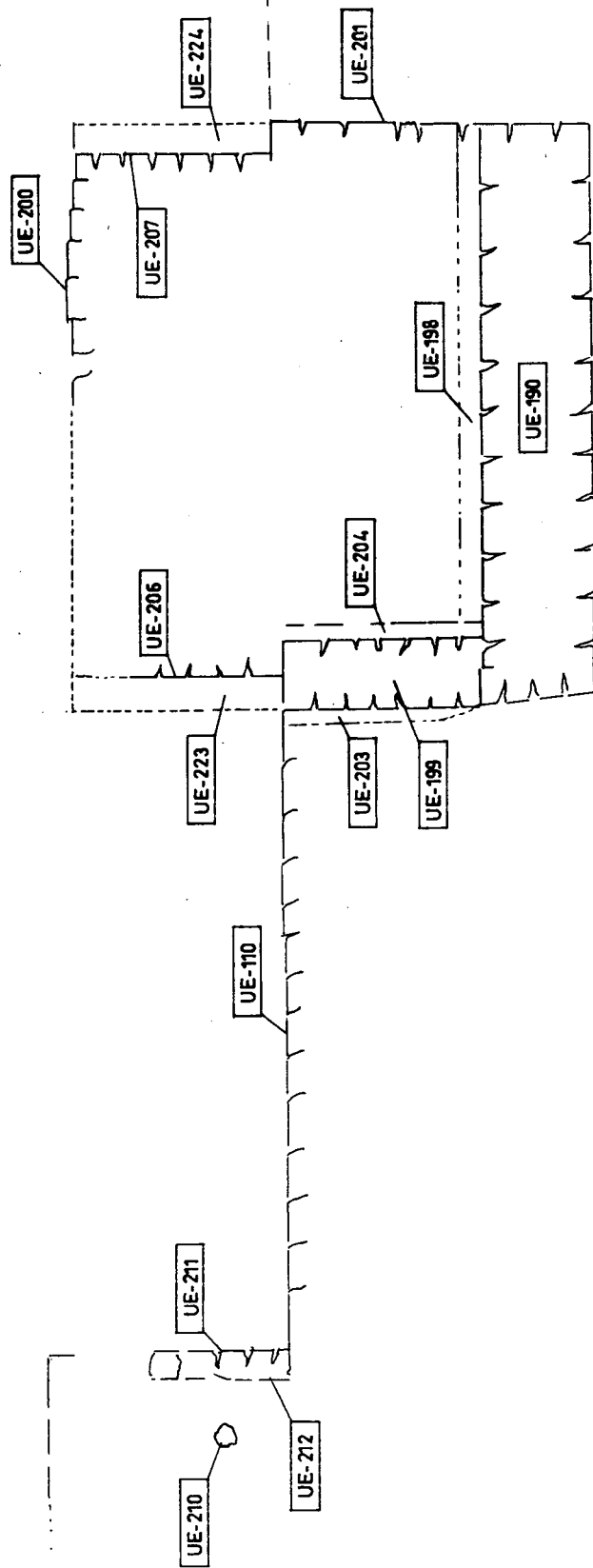
La torre meridional, nº 13, solament apareixia dins del jaciment la seva part S/E i a més a més estava molt degradada per les reformes posteriors. Ens apareguè el mur transversal (U.E. 212), direcció NE/SW, que possiblement al igual que els anteriors arribava fins la muralla del s. I però sols es va poder seguir part del seu traçat, el reste havia estat destruït.

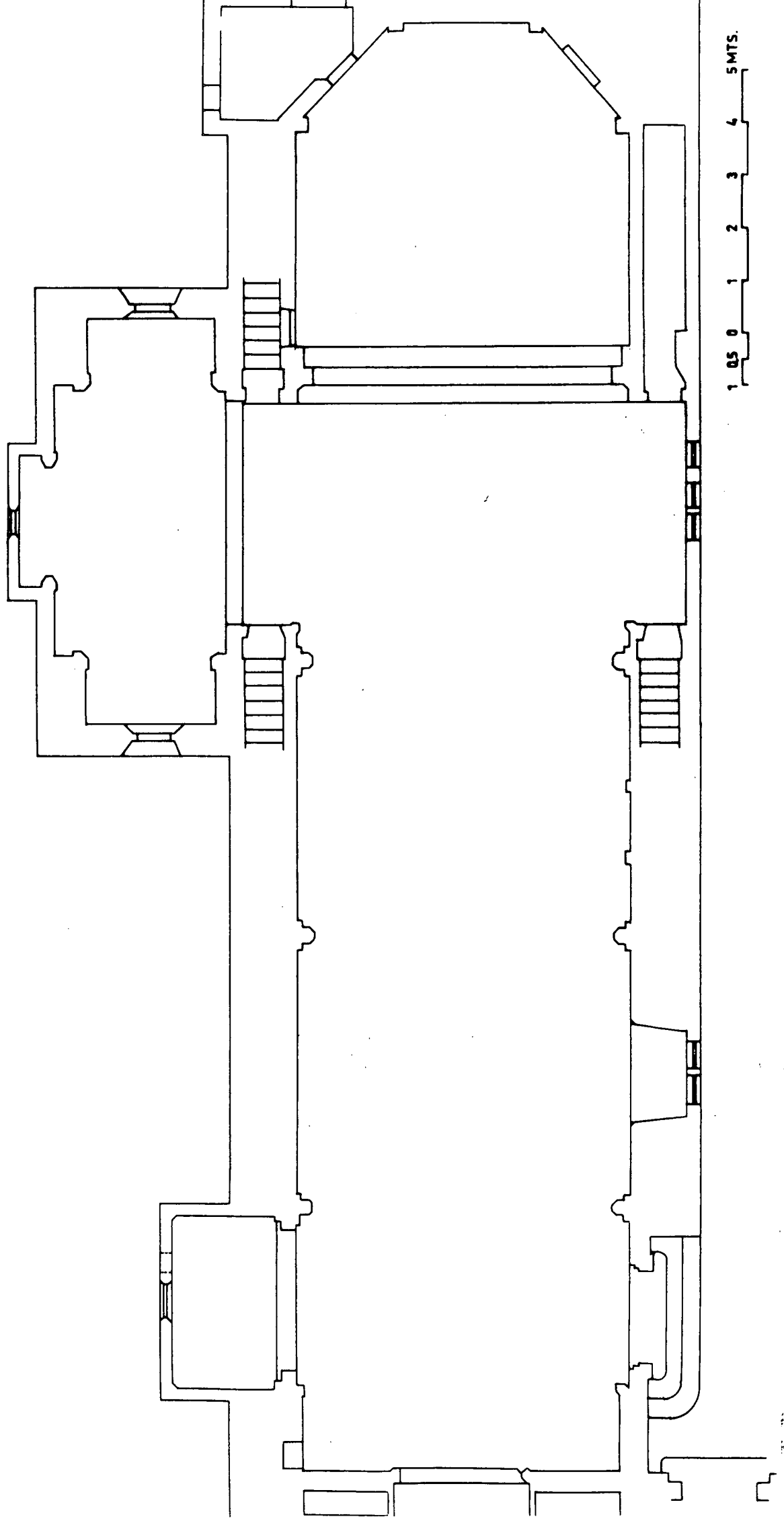
Les dues torres tenien un paviment de morter (U.E. 197 i 208) que segellava el rebliment de la part inferior massissa; a la torre 13 estava retallat un forat (U.E. 210), desconeixem la funció.

El cos massís generalment estava coronat per una cornisa motllorada, però, com ja hem dit, moltes de les vegades havia estat arrancada. No queden restes de motllores al llarg de tota la part de la façana de la muralla que hem trobat (U.E. 110),

tampoc a la torre 14, però aquí és molt visible la seva empremta (U.E. 223-224) en els murs direcció NW/SE (U.E. 206-207). A la torre nº 13 sí que hi quedaven tres carreus enmotllorats (U.E. 211), ^{fora} ~~al~~ degradats, adossats en el mur transversal de la torre (U.E. 212); la part superior sobresurt del restè del mur seguint un perfil de quart de circumferència on alternan com elements decoratius tors (=motllora convexa i semi-circular) i escòria (concava). (Vegeu dibuix en detall).

Entre la fase segona i la següent, encara que havia estat trobat anteriorment i la nostra intenció en tenia aquest objectiu, solament a nivell informatiu i que ademés ens documenta una etapa. Es sap que a la banda de la Placa del Rei hi havien diverses construccions adossades a la façana interna de la muralla, algunes d'elles inclús van arribar excavar el mateix massís, deixant com a testimoni un buit de dos metres d'altura i 1,5 metres de profunditat. La seva cronologia es incerta però vindria a cobrir aquest període, doncs quan als voltans del segle XIV es decidí ampliar la superfície per construir la capella i així s'aixecà el mur-fonament (avui visible a la Placa del Rei). aquestes construccions adossades o bé ja no existien o bé s'han de enderrocar.

1 05 0 1 2 3 4 5 MTS.

FASE III

Dins la mateixa etapa o fase previa a la construcció de la capella, entre el segle XI d.C., aproximadament quan la muralla ha perdut la seva funció defensiva, i segle XIV quan s'inicià l'edificació del temple, es podrien subdividir dos períodes; el primer, conegut per documents del s. XII, es materialitzaria amb la construcció de les voltes o arcades entre les torres del 2º recinte romà per poder així obtenir una superfície regular i poder aprofitar l'espai per edificar construccions com la residència palatina i potser també amb un temple associat al palau, anterior al de Sta. Agata però suposadament al mateix emplaçament.

I una segona etapa dins de la mateixa fase, representada per la troballa d'un paviment posteriorment cobert per un nivell que unificaria tota la superfície, tots ells posteriors cronològicament a la construcció de les voltes però anteriors a la Capella, sense poder precisar més.

La primera etapa, així, seria el període de construcció de les arcades, arqueològicament documentat.

Les voltes cobrien l'espai entre les torres 13 i 14 (vegeu Planta nº 5) i el buit entre la 14 i la 15, aquesta última fora de l'àmbit de la nostra excavació.

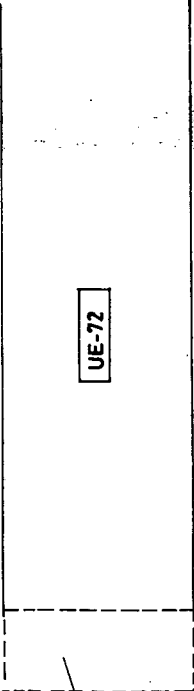
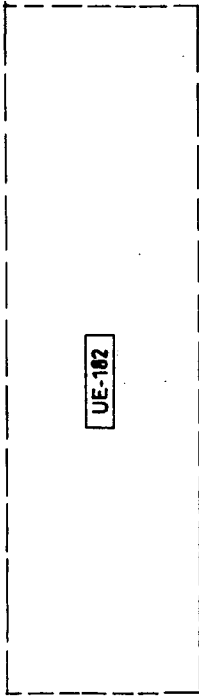
La primera volta (U.E. 182) la més septentrional, construïda

a l'exterior, amb carreus esquadrats i lligats amb morter, els seus estreps s'adossan en els murs transversals de les torres (U.E. 212-206) i les dovelles de la banda interna de l'arcada a la muralla romana (U.E. 110).

Damunt, a l'extradós, després de realitzar el sondeig 9, vàrem poder comprovar que l'espai que es denomina ronyò i carcanyol estava reblert amb pedres irregulars i morter ric en calc obtenint així un fonament solid per edificar damunt.

L'altra arcada va ser la que fonamentava par de l'absis del temple i continuava a la nau. Aquesta volta (U.E. 72 i 186), és de les mateixes característiques constructives que l'anterior (U.E. 182). Cobreix l'espai entre les torres número 14 i 15 on s'adossa (U.E. 207) sols hem pogut comprovar-ho a la primera torre i al igual que l'altra també es rocolza a la muralla.

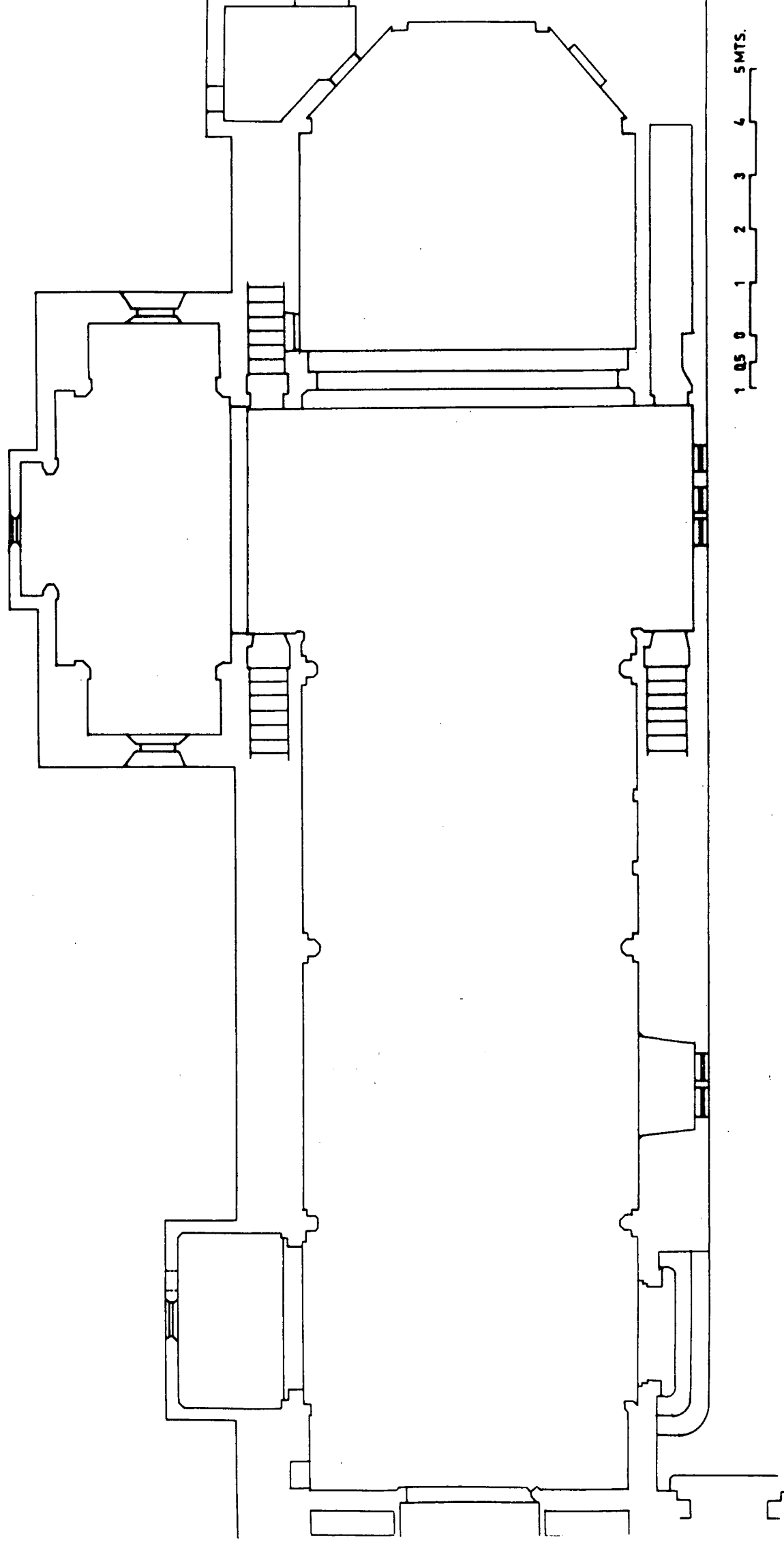
Al realitzar el sondeig 1 en l'absis per documentar el rebliment de la volta comprovàrem que el farciment que cobria l'extradós estava disposat com a capes alternant nivells de morter i pedres amb morter. De totes formes el restè dels elements eran similars en les dues voltes.

UE-185

UE-72

UE-182

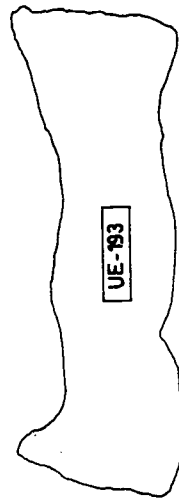

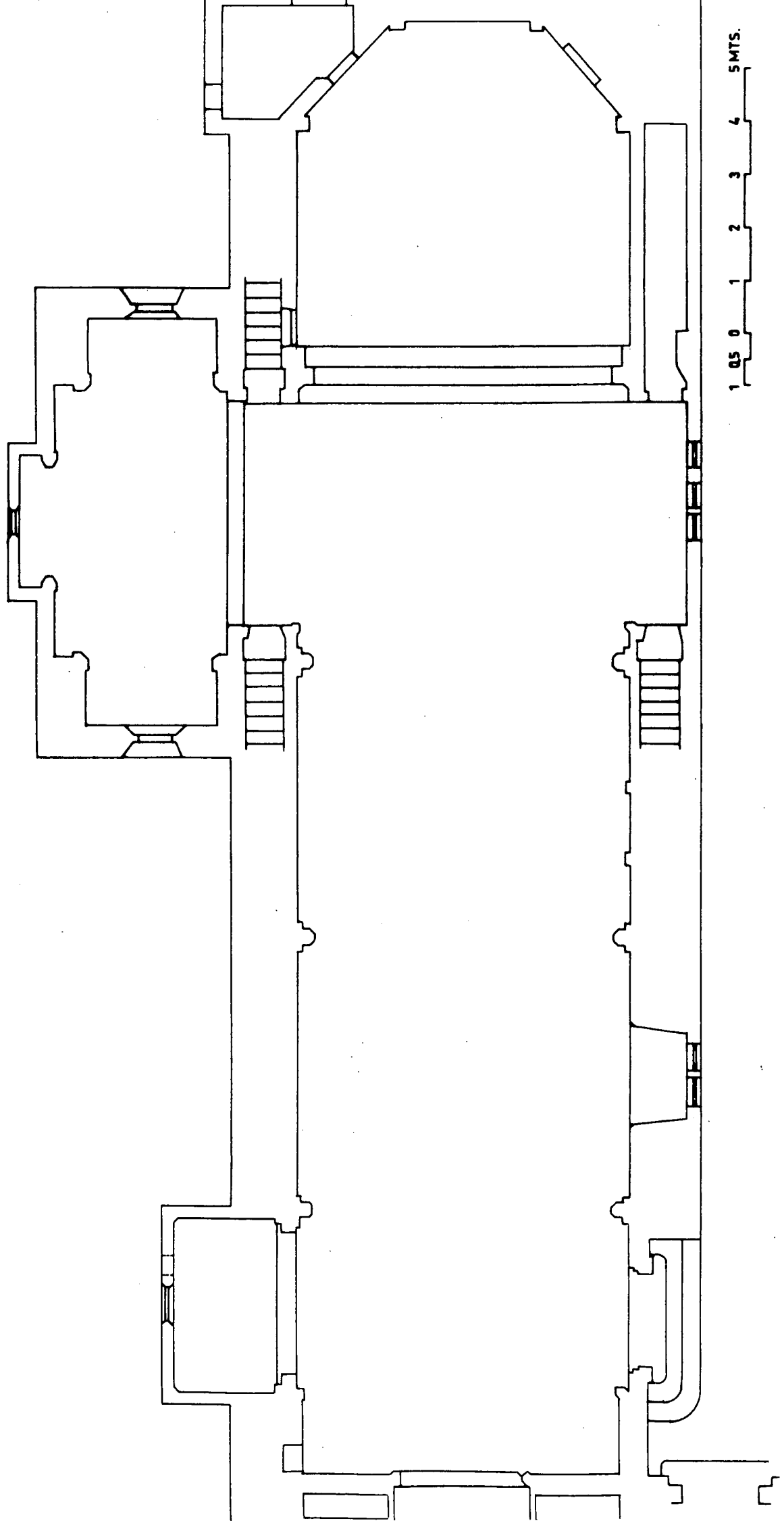
1 05 0 1 2 3 4 5 FTS.

El segon període de la tercera fase es una etapa impossible de datar amb tota seguretat però si sabem que vindria a ser entre la construcció de les voltes medievals (FASE 3ª A) i els nivells que unificaren tota la superfície, es ha dir arcades, torres i muralles, per construir damunt (FASE 4ª U.E. 187-178-161).

Es documenta arqueològicament per un paviment de calc i la seva preparació (U.E. 193 i 205). Aparegué solament en el ample Nord, els peus de la nau, de forma molt degradada i tallat per les construccions posteriors (vegeu Planta nº 4) com els murs perimetrals (U.E. 114) els graons d'accés al Baptisteri...

El paviment cobria la seva preparació (U.E. 205) que era terra apissonada barrejada amb ^{cel·la preparació} ~~terra~~ de calc; tots dos elements cobrien en part la torre nº 13 i la volta medieval (U.E. 182), posteriorment l'havien cobert amb un pis anivellador (U.E. 187). L'incògnita estava en saber quines eren les seves dimensions originals?, a quina construcció podria pertanyer?. Preguntes que possiblement mai podrem respondre doncs no apareixia relacionat amb cap element segur.

FASE IV

Etapa de construcció de la capella gòtica, segons documents escrits aquesta fase s'ha de subdividir en dos períodes: el primer (1291-1327) que aniria des de la compra del terreny que ocuparia el temple, fonamentació, murs perimetrals..., formen una capella de creu llatina amb absis poligonal però sense capelles laterals, aquestes s'afeixirien en un segon moment, en el regnat de Pere III el Cerimoniós (1338-1387). Ambdues a la banda de l'evangelí, la més gran dita de la Reina o de Sant Nicolau (vegeu Plànol-Detall) i l'altra, enfront del portal de l'entrada, dita de Sant Bartomeu o Baptisteri (vegeu Plànol-Detall).

Tot i que ambdues construccions, temple i capelles laterals, serien gòtiques i sense diferències notables hem seguit la divisió, dins la mateixa fase quarta.

A partir de que es va decidir construir la capella, el terreny que es tenia no era excessivament gran, tot lo contrari, l'amplada donada per les dues muralles i les torres o en el seu defecte, les voltes, sumaven aproximadament uns set metres. Aquesta superfície, en aquest mateix moment, es decideix unificar amb un estrat de morter (U.E. 187 a la nau final, 178 al reste de la nau i 161 a l'absis) que segellaven totes les construccions anteriors, muralles, torres... des de la cornisa just on hi havia el pas de ronda i les voltes medievals.

Però tot i que el terreny està preparat es va decidir

guanyar més metres d'amplada, l'única solució era per la banda de l'acua Placa del Rei, així es construeix un mur (U.E. 156) de dos metres d'ample deixant un espai (U.E. 216) entre aquest i la façana interna de la muralla, que es farceix amb terra i cascot (U.E. 184=172).

Després de l'ampliació queda una superfície util aproximada de 10 mts. damunt dels quals s'edifica la capella.

Del període constructiu es conserven els forats o retalls on s'enclaven la bastimentada (o bastida) per anar aixecant les parts o per treballar en tota l'obra en general. (Vegeu Planta 2ª).

La bastimentada, per la forma dels enclaus (U.E. 180-179) devia fer-se amb troncs d'arbre i taulons, per això son rodons (U.E. 80) d'uns 45 a 50 cm de diàmetre retallats en l'estrat anivellador (U.E. 187-178) i uns altres quadrangulars també perforan el terra però aquests enquadrats per maons i morter (U.E. 179). Tots ells, 27, han estat localitzats al llarg de tota la nau, no en l'absis, concentren-se la majoria en el primer i segon tram, disposats, com es natural, aliniats transversal i longitudinalment.

Avui estaven reblerts amb restes de fusta, encenalles, maons... i terra i cobert igual que tota la superfície per terra (U.E. 171).

L'absis i la nau s'aixecaren més o menys a la vegada, ambdues construccions fetes amb carreus debastats i morter (vegeu descripció al apartat III: Espai Actual—per Eduard Riu).

Les parets perimetrals de l'absis (U.E. 1, 2, 3, 4, 5) (vegeu Planta nº1) a partir de la cota de l'actual pis la seva fractura canviara de qualitat i s'intercalaren maons, encara que segueix essent aliniats a plom unes quatre fileres més (u.E. 63), després la banqueteta continuara amb pedres irregulars i morter sobresortint del mur de 7 a 20 cm aproximadament (U.E. 64)

A cada angle d'unió dels murs s'adossa un baquetó (U.E. 7, 8, 9, 10, 11 12), els quals també a partir del nivell del sòl s'inicia la seva banqueteta.

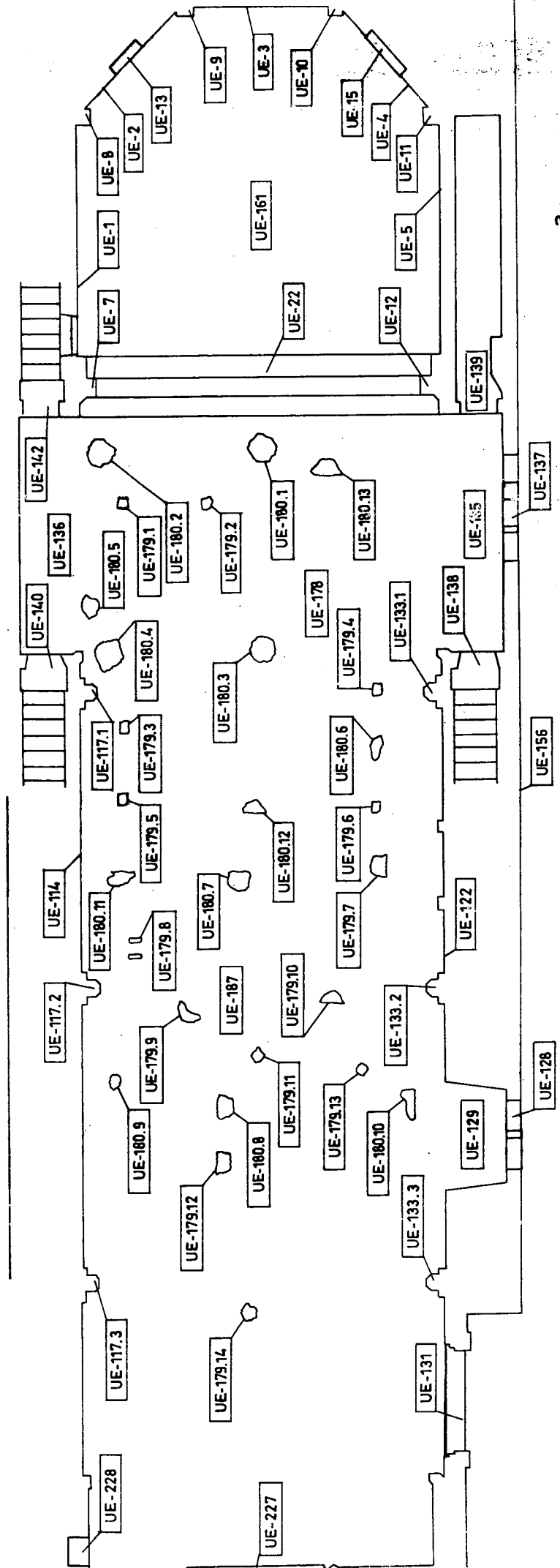
Creiem per això que el nivell d'enrajolat original en l'absis coincidiria amb l'actual.

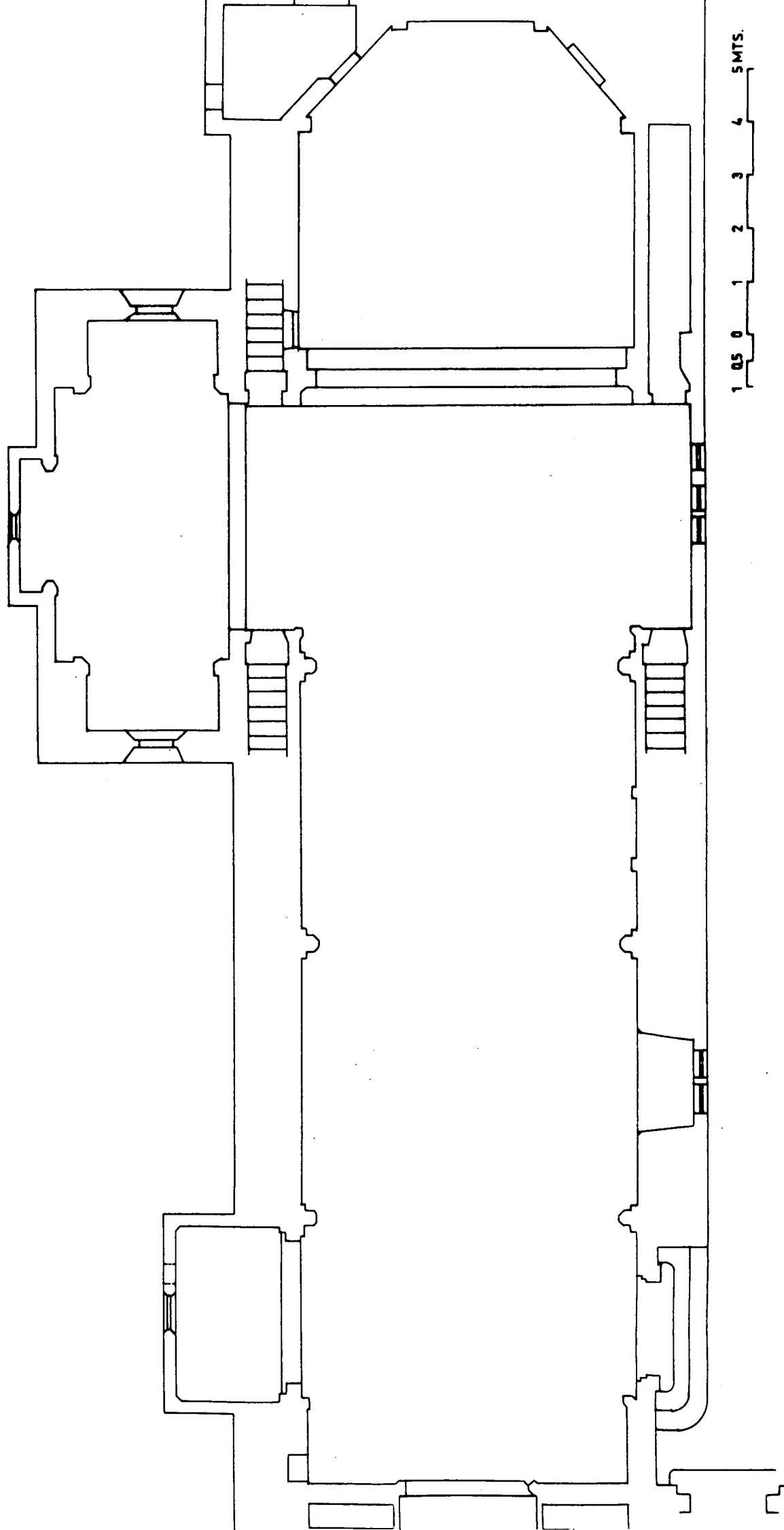
A la nau i el creuer (U.E. 114-122-135) al extreure's les rajoles arrel de l'intervenció arqueològica vàrem poder comprovar que en el primer tram, inclou el creuer, el canvi de tractament dels carreus coincidia també amb la cota del paviment que hi havia. A partir del primer baquetó de la nau (U.E. 117.1/133.1) fins al final, els murs seguien sent d'obra vista a nivell més baix del pis que hi havia, però el més interessant es que si fem una relació directa fins als carreus ben desbastats --- inici de paviment, podem dir que el que hi havia a la capella en el seu primer moment, des del primer baquetó fins els peus seguia una

lleugera pendent (vegeu seccions), no era horitzontal, igual que en el Saló del Tinell, a Sta. Maria del Pi entre altres...

Avui no en queda cap testimoni de l'enllosat original, ni a la nau, ni a l'absis, però una reforma posterior el va destruir, igual va passar amb el graó que salvava el desnivell de la nau amb la capella de Sant Bartomeu que va ser substituït, segurament per un altre de més alt (vegeu Fase V).

Un altre dels elements que va ser substituït per un del s. XIX, fou el mur que tancava els peus de la nau (U.E. 227), es sap, segons documents escrits, que aquest tenia una porta que comunicava el Palau amb la capella fins que la capella va perdre el seu caracter palatí (XVI), ademés d'un altre impediment que aparegué en el 1835, quan s'aixeca entre el Saló del Tinell i Santa Agata una casa de veïns per tant el pas es va perdre completament, fins que a finals del s. XIX es construeix un nou mur més avançat (vegeu Fase VI) sense acabar de destruir l'anterior.

L'obra de les dues capelles laterals fou realitzada anys després del temple. Constructivament presenta les mateixes peculiaritats que el reste de l'estructura (vegeu descripció a l'apartat III per Eduard Riu).

Ambdues s'obren a banda de l'evangeli, la capella de la Reina, la més meridional, al ser un cos que sobresurt de la superfície rectangular inicial va ser necessari construir una nova arcada, però aquest cop no entre torres sino absolutament independent; els seus estreps (U.E. 106) pujuen des de la Plaça de Ramón Berenguer fins el nivell de fonaments (U.E. 89). La volta, en el intradós (U.E. 71), es lleugerament apuntada sobresortint en el extradós (U.E. 71) la seva clau construïda amb dues peces de pedra (U.E. 93). El cançanyol i ronyó aquest cop ha estat reblert amb peces senceres de ceràmica, ^{gerres} ~~terres~~ d'obra aspra oxidada (U.E. 104 - vegeu làmina). Aquest fet no es estrany, sino bastant freqüent que a les voltes ojivals gòtiques en lloc de reblir el cançanyol amb morter i pedres sigui farcit amb ceràmica, sent aquesta molt variada: ànfores, cantirs, aiguamans, cassoles, gibrells, gerres, olles, ... Les formes més comuns solen ser ànfores, gerres i peces variades de tamany petit (=frentum). A Catalunya tenim voltes farcides amb tots els tipus.

A la capella de la Reina, com també es habitual, la disposició ha estat pensada col·loquant les peces de peu a les parts fondes i estirades en els llocs més baixos, totes elles estaven lligades i cobertes amb morter amb molta calç (U.E. 103).

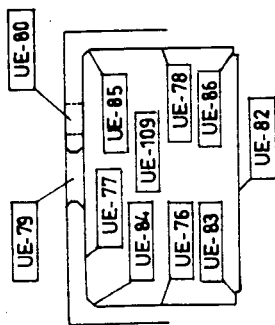
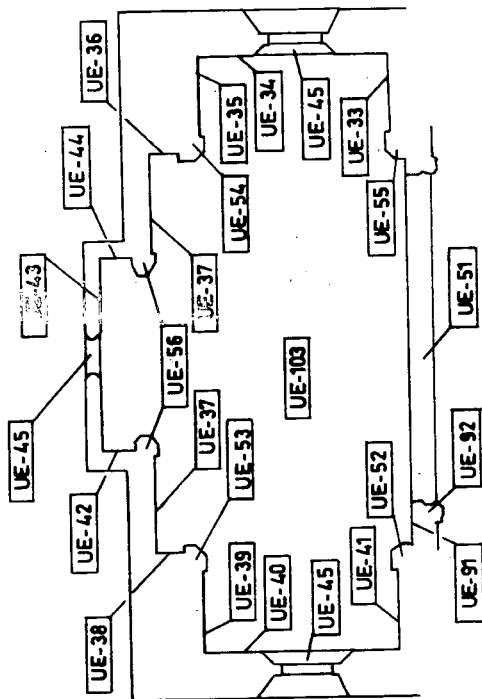
Damunt de l'arcada es va construir la banqueta dels murs perimetrals i la del graó d'accés amb pedres irregulars i morter (U.E. 89-90).

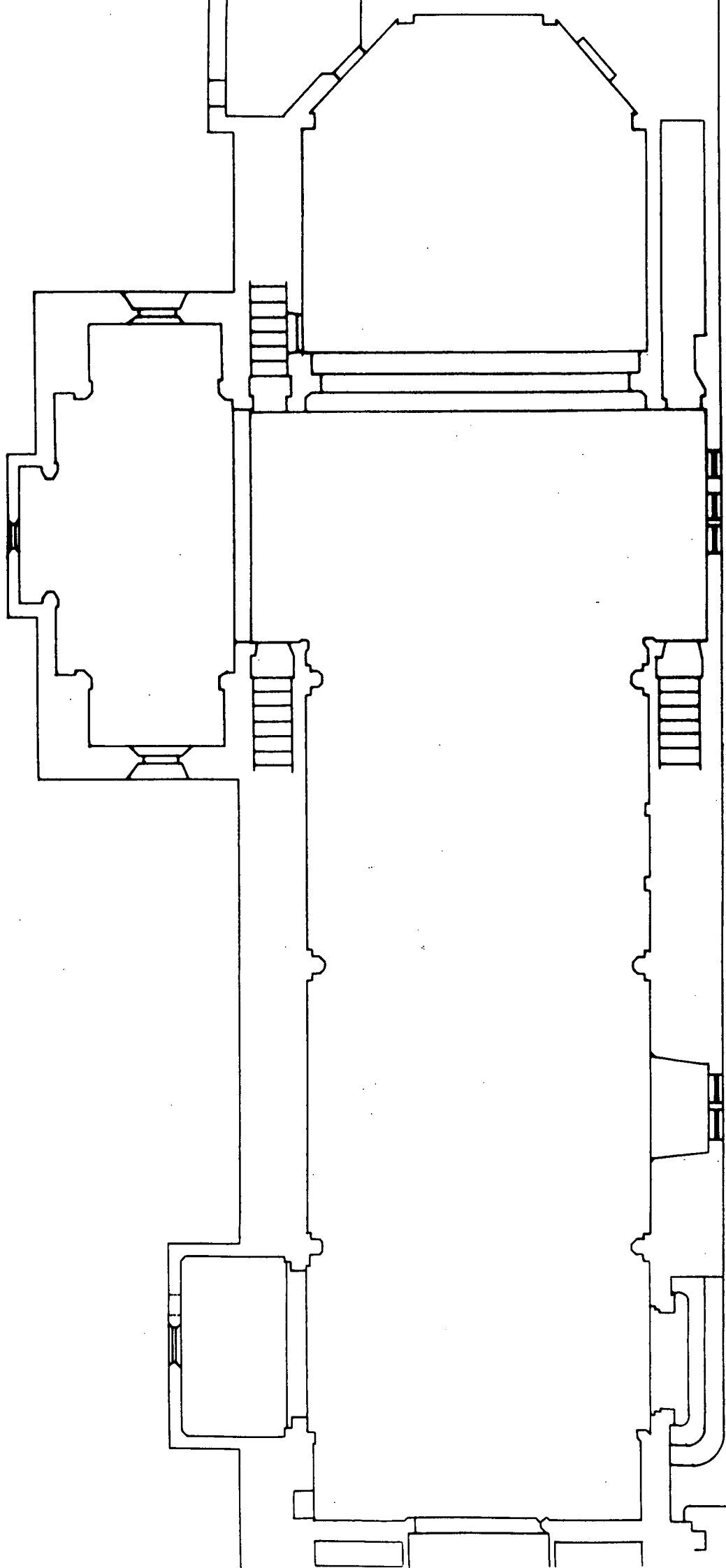
L'obra s'igualava horitzontalment amb una filada de maons, verdugada, (U.E. 95) on descansen totes les parets de la capella de la reina (U.E. 33-34-35-36-37-38-39-40-41) amb baquetons adossats (U.E. 52-53-54-55). En el mur frontal (U.E. 37) s'obre un entrant (U.E. 42-43-44) amb un arc ojival (U.E. 56), podria semblar una obra posterior però els fonaments són els mateixos que el reste, el que si es possible es que en el s. XIX-XX estés en molt mal estat i foren canviades alguns carreus i part dels baquetons i el mateix arc.

Sense poder concretar, possiblement d'aquesta etapa, en el angle SW aparegué un muret/banqueta a ras de fonaments i adossat al mur esquerra de l'entrada de l'àmbit (U.E. 41), desconeixem la seva funció.

L'altra capella lateral, de Sant Bartomeu o Baptisteri, enfront al portal d'entrada. Fou un cos independent del reste del temple que aprofita com a fonaments de la torre nº 13 de la muralla (U.E. 110) i part de la volta medieval (U.E. 182) i el reste s'edificà com un balcó volat damunt d'una arcada de carreus grans (U.E. 109) visible a l'exterior de l'edifici. La clau de la volta, monolítica entra i perfora les construccions anteriors

(U.E. 110-182). Damunt de l'arcada es construeix la banqueta dels murs (U.E. 107) la del graó (U.E. 99) que baixa a la nau. El carcanyol reblert amb teules i morter (U.E. 108), tot segellat amb morter pobre en calc (U.E. 102).

1 05 0 1 2 3 4 5 MTS.

FASE V

Segons els resultats que hem extret després de l'excavació, representaria la reforma més important que l'església de Santa Agata ha sofert des del segle XIV.

La fase quarta representaria la construcció del temple i com hem vist en l'absis el nivell ^{de paviment} ~~d'enrajolat~~, supossem, seria el mateix que el vuit-centistè en el mateix cas es troben les capelles laterals, la de la Reina i la de Sant Bartomeu. Però en cap dels tres àmbits quedaven restes, únicament, com deiem, ho intuïem pel canvi d'obra dels carreus. A la nau és diferent doncs les últimes refetes havien col·locat un pis horitzontal que no tenia res a veure amb el primer; aquest però aquí tampoc en quedava cap indici.

La pregunta era: Quina remodelació ha sofert la capella per no trobar cap restes? ni tan sols els estrats de preparació, ni un element més evident com el rebliment en a l'absis que devia salvar l'espai des de la volta (U.E. 72) o les muralles (U.E. 110-160) fins el nivell de l'enllosat gòtic, és aproximadament un farciment d'uns 50 cm.

Després de l'excavació exhaustiva, extensiva i meticulosa els dubtes es varem resoldre.

En l'absis es va treure el paviment i la preparació del XIX i un rebliment també vuit-centistè que deixà al descobert un

revestiment o enlluït de calc que cobria les quatre primeres fileres de la banqueta (U.E. 63) dels murs de l'absis. La funció de l'arrebosat (U.E. 65) era tapar els fonaments doncs no era obra per ser vista i no obstant ara havia de quedar-hi. D'aquest estucat també hi havien restes en els murs de la nau (U.E. 174) utilitzen-se pel mateix, per cobrir la banqueta.

Una vegada baixada la cota de les parts s'enrajolà amb un nou paviment (U.E. 142). D'aquest en quedaven restes, molt fragmentats, en el segon i tercer tram de la nau. D'ell sabem que s'assentava damunt d'un estrat de morter (U.E. 113) que apareixia a tota la nau tot i quan les rajoles havien desaparegut, aquestes estaven a uns centimetres més abaix de les gòtiques i també feia pendent cap els peus de la nau, era un enrajolat del tipus de "punta", peces quadrades disposades en diagonal, just on hi ha el segon baquetó de la nau el sòl tenia dues lloses de pedra que atravesaven a la nau.

Al estar el pis a cota més baixa que l'original fou necessari afegir-hi un nou graó (U.E. 154) per accedir-hi al Baptisteri; possiblement també en epoca gòtica fou necessari dos graons, però aquest trobat correspon a aquesta etapa doncs està al mateix nivell que el paviment, lo qual vol dir a uns centimetres més abaix que hauria de trobar-se el primitiu. El graó és de pedra, els carreus en els angles són axamfranats.

En el mur meridional de la nau (U.E. 122) hi ha un entrant (U.E. 129) (vegeu Planta nº1), el paviment aquí queda tallat on

es pot observar hi ha restes d'empremta d'un graó, possiblement. Es difícil d'asegurar doncs ha estat un dels llocs remodelats i avui costa de poder restituir i ^{enleviny} ~~adivinar~~ la seva funció, es pujava a una altar avui totalment desmuntat?, doncs per l'aspecte que hi ha a la part baixa dels murs sembla que falti algun element que s'hi adosses.

En l'absis a més a més de l'enlluit, també hi ha restes d'altres reformes dins de la mateixa fase, que venen a reconfirmar l'existència d'un paviment més baix al gòtic. En el mur perimetral direcció N/S on s'obre la porta de la sagristia (U.E. 13), al baixar-se el nivell, fou necessari construir un graó (U.E. 159), adossat a la banquetta del mur (U.E. 63-64) i damunt d'un estrat de terra (U.E. 163) construït amb pedrò, maó i tot cobert amb el mateix enlluit de les parets (U.E. 65). Poc després per una nova disposició de l'espai de l'absis el graó s'inutilitzà. Es construeixen dos murs paral·lels, direcció NE/SE, a banda i banda de l'altar formant un podi o plataforma (U.E. 66-70) per així elevar més l'altar (vegeu Plànol nº 3).

Totes aquests remodelacions, baixada de paviment, graons d'accés, podi..., per la seqüència estratigràfica es donarien entre el segle XIV i al s. XIX. Documentalment hi ha algun plànol poc precís, d'abans de les reformes vuit-centistes d'Elies Rogent

(1856-1860) i en ell apareixen algunes de les remodelacions descrites, per eixemple el podi, (vegeu Plànol al Projecte de Restauració de la Capella, 1989). Per un altre cantó sembla ser que l'absis en el s. XVIII s'hi havia instal·lat el cor, així ens ho esmenta M.M. Ribera (1698, pàg. 29): *"El presbiterio, la capilla tiene dentro una bella silleria que es el coro, ambos cerrados, con recias rejas de hierro"*... En el 1698 ja estava el cor dins l'absis i es molt possible que per això no importés molt l'acabat dels carreus i el seu arrebossat doncs el cadiram ho cobria tot.

De la mateixa fase són tots els enterraments ubicats dins el temple (vegeu Plànol nº 3). Tot i que varia molt el seu estat de conservació, en general són inhumacions que debien anar dins de taüts de fusta, molts d'ells gairabé desapareguts, i excepte un d'ells el resté sense aixovar, solament hi ha restes del vestit i el calçat amb el que van ser enterrats.

A la nau abans d'iniciar l'excavació coneixiem que anys abans havia estat excavat un enterrament (U.E. 188), no es sabia si havi estat tret ni tampoc hi havia cap dibuix o fotografia, era fàcil de localitzar-lo doncs el paviment que hi tenia la nau estava just refet amb maons on s'ubicava (U.E. 97).

L'inhumació estava in situ, havia estat excavat, d'això no en quedava dubte, però posteriorment, protegim-lo amb taulons

s'havia tornat a cobrir. No sabem si hi tenia làpida, doncs en aquests moments no n'hi havia.

Per l'instal·lació del taüt de fusta (U.E. 189), del qual encara en quedava algun fragment, es va fer un retall (U.E. 191) just en el angle sud on els murs de la torre romana nº 14 s'imbricaven (U.E. 190-201) per tant perforant el seu interior.

El cos, orientat NE/SW, en posició cubito-supino amb les mans creuades davant, a l'altura de la pelvis, estava sencer exceptuant els ossos dels peus que s'havien segurament perdut durant l'intervenció anterior a la nostra.

En general el seu estat de conservació era bó. Nosaltres el que vam fer va ser dibuixar-lo, acotar-lo, fotografiar-lo i situar-lo en el plànol i novament cobrir-lo, protegin-lo abans.

A la nau, encara que no es tenien notícies, vàrem localitzar-ne tres més, tots ells aparegueren coberts per l'èstrat previ al paviment barroc (U.E. 113) i si no existia sota mateix de l'enrajolat modern (U.E. 96). Les restes no tenien en cap moment cap taüt, ni retall per la seva ubicació, tot lo contrari descansaven sobre la terra (U.E. 171). Un era sencer (U.E. 173), però els ossos van apareixer desconectats, remoguts, els altres dos solament trobarem els cranis (U.E. 177-176) i no sencers, d'un d'ells (U.E. 176) li havien serrat la part superior horitzontalment.

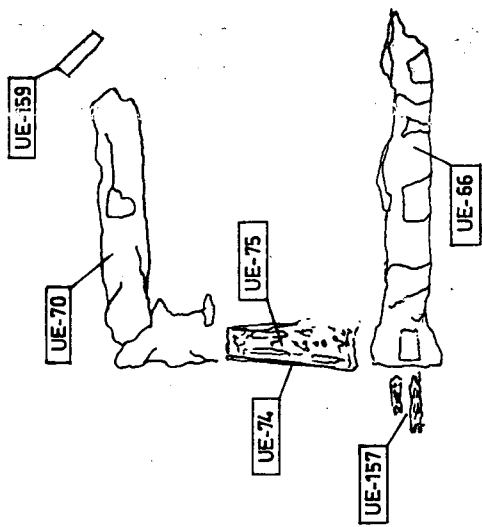
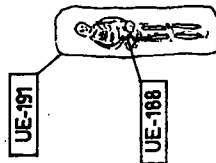
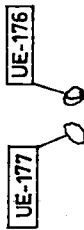
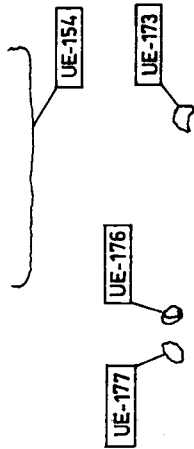
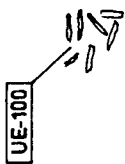
Cridava l'atenció la troballa del primer enterrament remogut (U.E. 173) doncs estava en la volta medieval (U.E. 182) s'adossava a la muralla romana (U.E. 110) i just a l'unió s'havia obert una esquerda profunda, igual que a tota la capella degut a ser dues obres diferents, i sols en sobresurtia el crani i la resta d'ossos s'havien esllavisat pel forat, fou un fet casual o potser es va amagar l'ésquelet abans de l'enrajolat del s. XVIII?

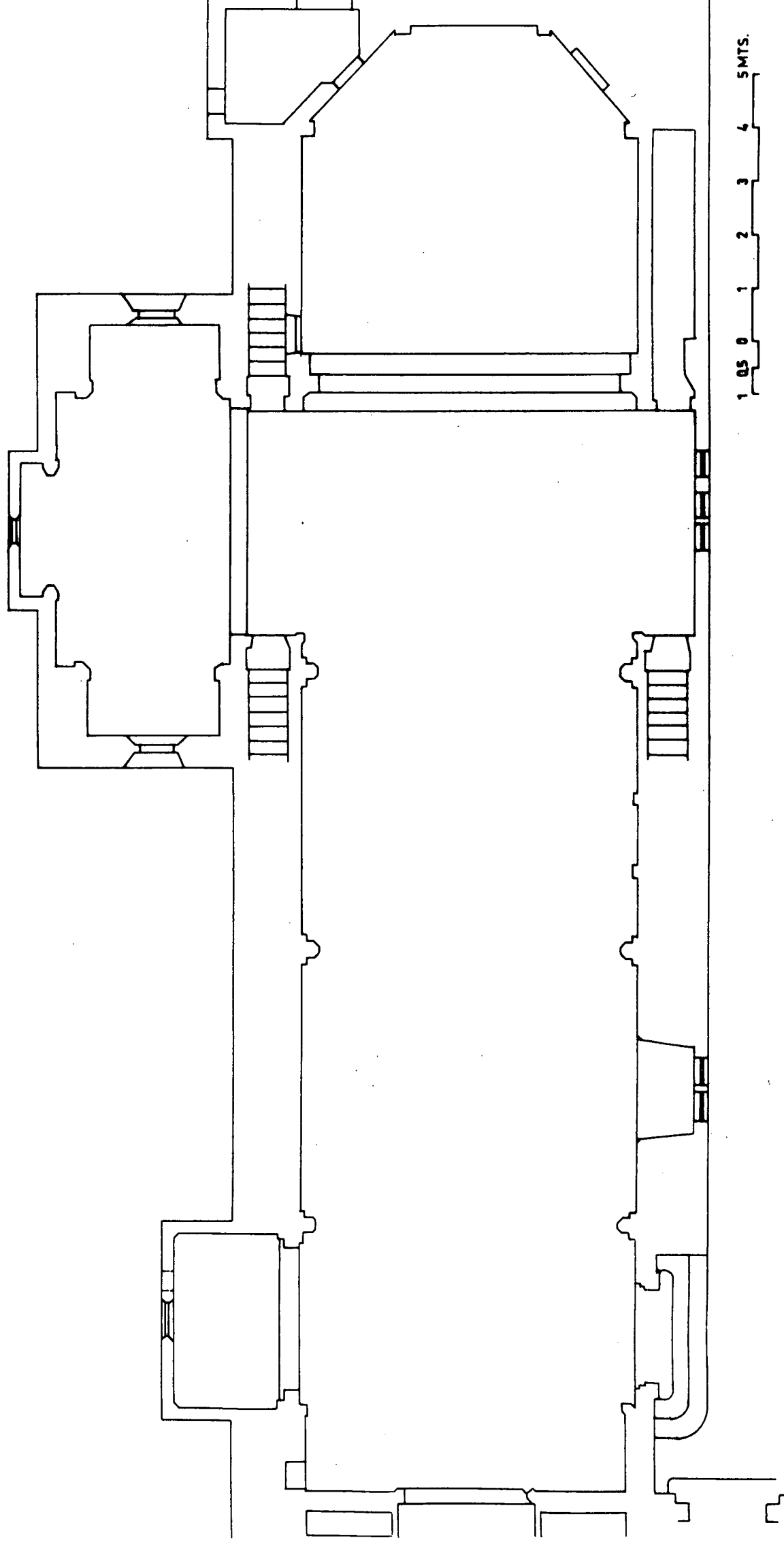
En el Baptisteri també localitzarem una nova inhumació (U.E. 100), coberta pel paviment modern (U.E. 81). Estava sencera però remoguda, en aquest cas fruit de les reformes que havia sofert l'espai posteriorment.

A l'absis les restes humanes d'aquest període (s. XVII) foren dos, ambdós a la mateixa cota que el podi (U.E. 163). El primer (U.E. 75) va apareixer encaixat entre els murs de la plataforma (U.E. 70-66 descrits anteriorment) (vegeu Plànol nº 3), pel que sembla fou una construcció més o menys contemporània a l'enterrament, en aquest sembla que li falti la lapida que cobriria la caixa i formaria part del graó que pujava al podi. L'inhumació es conservava gairebé sencera al igual que el taüt, ambdós havien estat seccionats la seva part Nord-Oest. L'ésquelet, orientat NE/SW en posició cubito supino i les mans creudades a l'altura de la cadera, dins d'una caixa de fusta antropomorfa. L'inhumació tenia un "rosari" però donat l'estat de degradació no sabem si l'agafava amb les mans doncs totes les peces són trencades i sueltas entre elles.

El segon (U.E. 158) ubicat a l'absis, perpendicular al primer, estava molt malmès. Sols es pot parlar de més restes ossis de les extremitats inferiors junt a un fragment de taüt (U.E. 157). Ni tan sols podem afirmar que el seu lloc originari fou l'absis on va ser pertant allí quan es reforma alguna altra part de la capella.

Excepte el trobat a la nau dins del seu retall (U.E. 188) que no es va tocar del seu lloc, el reste d'enterraments varen ser documentats, dibuixats, situats en els plànols, acotats, fotografiats, i posteriorment es van terure del lloc, primer perquè nosaltres havíem de seguir baixant per documentar on s'assentaven, fonaments i altres elements que podien apereixèr i l'altre raó fou que creiem s'hauria de fer un estudi exhaustiu per part d'un especialista per poder determinar edat, sexe...

1 05 0 1 2 3 4 5 MTS.

FASE VI

A mitjans del s. XIX (+- 1856) Elies Rogent inicia les obres de restauració de la capella de Santa Agata, algunes de les remodelacions eren necessaries segurament pel seu estat de conservació, canvis d'algunes carreus, baquetons, reconstruir banquetes (U.E. 62); també l'arquitecte, encara que desconeixem les raons degut a l'èscasa documentació planimètrica i escrita, va decidir fer reformes com per exemple obrir en els murs de la nau dues finestres, a la part de l'évangeli una finestra (U.E. 116) amb arc de mig punt i a l'epístola un balcó ogival (U.E. 126-127) (vegeu seccions), una altra obra seva fou reestructurar de nou la tribuna... i així altres.

La primera d'aquestes reformes, excepcionalmet, la tenim il·lustrada tant per testimonis arqueològics com per escrits, i a més a més coneixem les causes del perquè de la construcció. A partir de la desamortització (1^aXIX) se sap que les construccions medievals que s'aixecaven entre el Palau Reial i la capella s'enderroquen i en el seu lloc s'edifica (1835) una casa de veïns. Elies Rogent durant la seva actuació al temple vol recuperar el pas primitiu que unia les dues construccions però en aquells moments li resulta del tot impossible per això opta per aixecar un nou mur (U.E. 147), una mica més avançat que el original, obre una porta (U.E. 150) per així recordar el pas cap al Tinell.

Any més tard (1959), quan es derrueix la casa de pisos es

restableix plenament la comunicació. Aquest mur del segle XIX es el que avui tanca els peus de la capella, es d'obra molt similar als anteriors però no s'imbrica amb ells, sols s'adossa. Els seus fonaments (U.E. 155) perforen (U.E. 148-149) les rajoles barroques, que en aquest moment pavimentaven el temple, arriban a les construccions romanes (U.E. 160-110). Al mig, aixecan-se damunt d'un graó (U.E. 151) s'obre la porta ogival amb baquetons i capitells reaprofitats d'un altre lloc de la capella.

L'altra gran remodelació de l'arquitecte vuit-centiste fou intentar restablir el pis originari de la capella amb la diferència que el paviment seria sense pendent. En el primer i segon tram de la nau el paviment del s. XVII coincidia, pel que semblava, amb l'original. Es per això que s'arrenca per poder així col·locar-ne un de nou; en el reste de la nau, tercer i quart tram, per conseguir la mateixa cota, al fer pendent, s'ha d'omplir amb terra uns 20 a 25 cm aproximadament (U.E. 112), sense la necessitat d'extreure l'enrajolat barroc.

En l'absis també es farceix amb terra (U.E. 32) fins arribar al nivell de pis, cobrint el podi (U.E. 70,66) i els enterraments (75-158). El rebliment que s'utilitzà en l'absis a més a més de terra, restes ceràmiques de diverses etapes, també el componien una gran quantitat de restes humans, un crani, varis femurs, ... (vegeu inventari U.E. 32) tots remoguts i desconectats, era evident que no eren enterraments "in situ", formaven part del farciment, sense saber d'on s'havien traslladat.

Restablir el nivell no era tan fàcil. Si no volia seguir la pendent s'havia de remodelar algunes parts com el voltant del portal gòtic que s'obra a l'actual Placa del Rei. La porta de fusta de dues batents o fulles (U.E. 131) que s'obrien cap endins del temple baixaven al nivell del pis original per tant era necessari mantenir, al menys en aquest sector, aquesta cota si no es volia anul·lar la porta. La solució, encara que no agrada a ningú, fou la de deixar un espai baix, per poder obrir la porta, enmarcat per un graó (134) des d'el qual es recuperaven els 20 cm del reste de la nau (U.E. 96). El graó, fet amb grans lloses, descansava damunt d'una banquetta (U.E. 153) feta amb maó i morter, la qual durant les prospeccions anteriors es va identificar com un paviment (vegeu informe prospecció dins Projecte Restauració, 1989).

En front a l'entrada, al Baptisteri, d'ell va quedar soterrat el 2º graó (U.E. 154). (Vegeu Fase 5ª).

Tota la capella va ser pavimentada amb el mateix enrajolat, dit de xinelles, compost per peces poligonals de 6 caires i de quadrades (U.E. 96 a la nau / U.E. 50 a la Capella de la Reina / U.E. 81 en el Baptisteri / U.E. 30 a l'Absis.

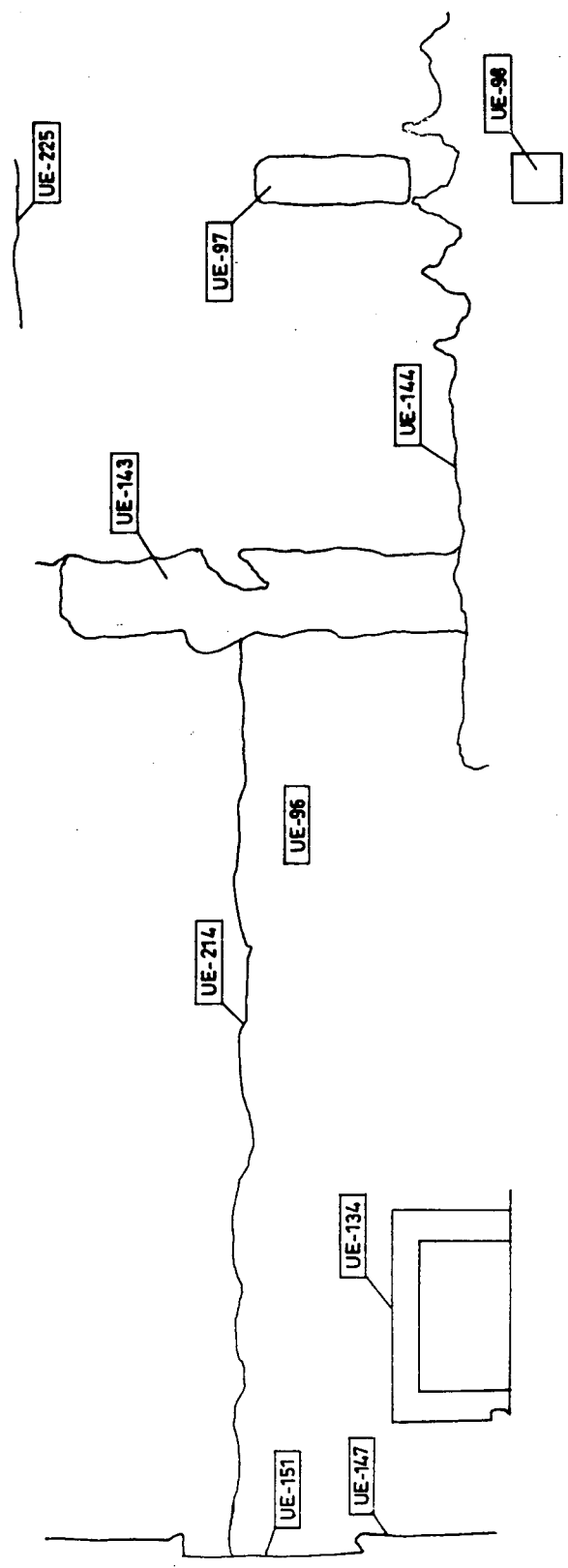
Ja en el segle XX la capella va sofrir algunes intervencions (descrites en el apartat IV) com l'obertura d'una rasa (U.E. 143) transversal a la nau o l'excavació d'una de les tombes de la nau,

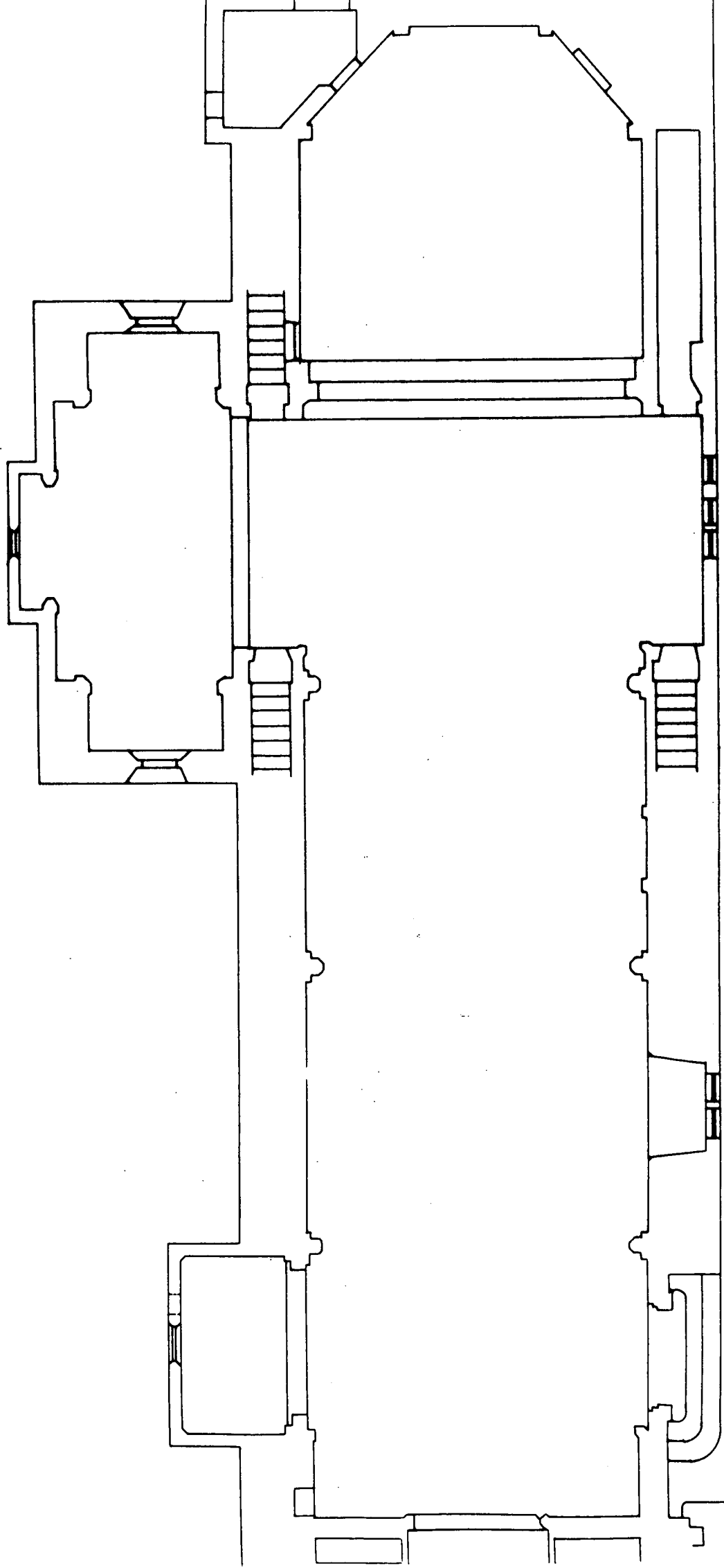
al igual que l'extracció de terra que omplia el buit (U.E. 144) entre el mur de fonamentació, de la banda de la Placa del Rei, i la façana de la muralla del s. I, instal·lant una ventalla de fusta (U.E. 98) per poder-hi accedir.

Fins arribar a la prospecció i a l'excavació en extensió realitzada els anys 1989 i 1990-91, respectivament.

UE-50

UE-81

1 0.5 0 1 2 3 4 SMTS.

VIII.- RESTES MATERIALS

Generalment el material privilegiat en les excavacions arqueològiques són les ceràmiques, testimoni que ens dona molta informació cronològica, històrica si són manufactures bones i ben estudiades.

En el Jaciment de Sta. Agata és difícil de extreure conclusions a través de l'estudi de les seves restes doncs aquestes han estat molt escases, degradades i a més a més en estrats o rebliments on apareixia tot tipus de material, romà, vidrat, del s. XX com uralita, etc...

A pesar de tot, hem vist necessari fer un apartat i exposar els tipus de restes que han aparegut. El seu estudi l hem agrupat per manufactures, encara que algunes d'elles solament estiguin representades per 3 o 4 fragments.

1.- El primer tipus més representatiu és la ceràmica comuna sigui de cuita oxidada o reduïda feta a torn. Potser les oxidades són les més repetides però ambdós presenten el mateix repertori de pasta grollera de formes molt senzilles i repetides, generalment sense decoració, són peces de cuina o de taula: gerrers, olletes, fornets...

La dificultat és que no se les pot datar per si mateixes sino apareixen junt amb ceràmica de luxe ben estudiada i no es aquest cas.

La peça més interessant dins del conjunt es un fons de

gresol (recipient per barrejar pigments, pasta vitrea, metall, pot anar al foc) aparegut en un estrat de reompliment amb restes barrejades (U.E. 32). Es de ceràmica oxidada, segurament refractària, presenta restes de pasta de vidre a l'interior i a l'exterior molt recremada, formant una crosta.

Al fons exterior hi té imprés la marca possiblement del fabricant i l'escut. (Vegeu dibuix Lam. III Fotografia nº 308).

2.- El segon grup són les ceràmiques envernissades o vidrades. La majoria són atuells de cuina: cassolas, gibrells, morter i de talula: plats, bols..., de cuita oxidada o reduïda, pasta +- grollera, impermeabilitzades amb vernís incolor o d'algun color.

La seva datació és molt obscura doncs aquesta manufactura es segueix fent avui com abans, sense gairebé diferències.

3.- Vidrada amb motius, són tres grups: verd i manganès, de reflex metàl·lic blau i blanc.

La verd i manganès són peces de vernís blanc estannífer amb motius fets amb negre o morat de manganès i verd de coure. Són ceràmiques d'argila poc depurada, molt gruixudes, de tacte aspre, amb vernís sols a la part concava.

Ens han aparegut molt poques peces, quatre o cinc, la majoria vores de plat amb orles linials alternan els dos colors o fent espigues, i un fons de plat amb decoració d'estrella (vegeu fotografia nº 319).

Les peces de reflex metàl·lic són dues o tres i pertanyen a les carenes d'un plat de taula. Són peces vidrades en blanc i decoracions daurades fetes, en aquest cas, en tècnica de "pinzell-pinta", es ha dir, utilitzen pinzell de 3 puntes, una central més gruixuda que les laterals i així el traç es triplicava, generalment motius geomètrics.

Les peces de vernís blanc estannífer amb motius blaus, dins de les decorades són les més nombroses, potser arriben a 10 fragments entre vores, carenes i fons de plats i bols, però de petites dimensions. Tenim fragments amb motius geomètrics. Possiblement es poden datar entre el s. XIV-XV i plats amb orles de la "Ditada" datados amb tota seguretat al s. XVII (Fotografia nº 316).

També en l'apartat de ceràmica decorada entrarien els fragments de ceràmica moderna que varen aparèixer, un dels fragments més interessants es una tassa amb vidrat blanc i com element decoratiu una línia blava al llavi, datada en el s. XIX i que aparegué en una rasa constructiva d'un mur aixecat segurament per Elies Rogent, la qual cosa coincidiria. (Fotografia nº 318).

4.- La ceràmica romana es escassa, aproximadament 10 fragments, mol degradats, la majoria són vores fumades que es podren datar al segle II-V dC. No són representatives, apareixen en estrat amb ceràmica de cronologia posterior. (Fotografia 320).

5.- Aquest grup vindria representar les gerres o tenalles trobades a la volta gòtica (U.E. 71). Lám 1.11

A les voltes gòtiques catalanes es freqüent que en lloc de reomplir l'espai entre els pilars i la clau amb morter o altre material s'utilitzin ànfores o gerres o "frentum" (varietat de peces petites) com a Pedralbes, a la Catedral de Barcelona, a Sta. Maria del Pi o Sota Maria del Mar, a vegades són peces reutilitzades. Aquí van aparèixer varies gerres disposades dretes o estirades segons l'espai.

Són tenalles noves de ceràmica oxidada a tron, sense vidriar, encara que alguna té regalims de color verd, segurament per haver estat cuita en el mateix forn amb peces envernissades. La seva altura és de entre 50 i 60 cm.

A més a més de restes ceràmiques també aparegueren restes de material constructiu com rajoles vidriades amb decoració de "la vela" o florar policroma, o maons, teules... i també encara que es poc freqüent restes de material de fusta utilitzat per les

obres del temple o les reformes: cunyes, encenalls de fusta, també algun fragment de vidre, incolor transparent o traslucit esta representat.

Entre les peces de metall trobades destaquen sis monedes, però no podem dir res més doncs el seu estat no ens permet comentar res (faria falta una bona restauració). També un possible rosari, que apareguè junt a un enterrament, i agulles de cap.

Molt interessant són els restes de paper sigui paper blanc amb "croquis" possiblement d'algun arquitecte del segle passat (Elies Rogent?) i fulls de diari, en alguns d'ells es conserva la part on hi ha la data.

Però a part d'això, que per una altra banda no deixa de ser curiós, les restes, en general, han estat molt pobres i ens han donat poques dades per la reconstrucció històrica.

IX.- RESUM FINAL

A l'hora de plantejarnos l'excavació els objectius es van dirigir a recollir el màxim d'informació i obtenir els coneixements que permetessin realitzar les obres de restauració de l'antiga capella de Sta. Agata sense fer entrar en conflicte la conservació i valoració de les seves restes i les anteriors a la seva construcció.

Per això el nostre objectiu era donar resposta a unes qüestions concretes:

- Confirmar si quedaven restes de l'existència d'una construcció romànica en el espai on avui ocupa el temple.

- Documentar al màxim possible les estructures que havien estat reaprofitades com a fonaments (com les muralles).

- Establir les diferents fases constructives de l'església.

- Intentar resoldre la cota del pis originari a l'absis, capelles i naus i la seva relació amb els diferents elements arquitectònics: graons, baquetons,...

- Confirmar l'existència dels paviments apareguts en els peus de la nau durant les prospeccions en el reste del temple.

- En el exterior, comprovar si les reformes havien malmés o no la coberta original de l'absis.

- A més a més de completar plànols amb les noves estructures i a la vegada confirmar les existents.

- També documentar exhaustivament amb fotografies l'intervenció en el temple, elements, reblliments... i de manera més acurada les restes que havien de desaparèixer i les que després de la restauració de la capella tornaren a quedar soterrades.

L'elecció de realitzar una excavació en extensió però subdividida en sectors o àmbits així com l'utilització del mètode de registre emprat (Harris-Carandini) pensem que ha estat el més valit per assolir els objectius plantejats.

- Sabem que si hi havia alguna construcció romànica ha estat del tot destruïda, doncs al menys a l'espai de la capella no en queda cap resta.

- Hem pogut documentar de manera precisa les dues muralles romanes, o potser millor les línies de les façanes exteriors de les muralles de Barcino i les torres defensives de l'última que al haver estat reutilitzades com a fonaments havien quedat soterrades des del s. XIV, intuïnt el seu traçat.

- Pel que fa a l'evolució constructiva que ha seguit el temple, incluint els problemes dels diferents nivells o

paviments, s'han resolt gairebè tots els dubtes, naturalment sempre queda sense resposta algun fet puntual.

- També podem dir que les reformes de la coberta exterior de l'absis van destruir qualsevol restes del terrat original.

Creiem que l'intervenció arqueològica ha estat del tot exhaustiva com positiva, ha donat respostes a dubtes, que com és natural, es tenien abans de qualsevol actuació arquitectònica.

X.- BIBLIOGRAFIA

ADROER i TESIS, A: El palau reial major de Barcelona
Ajuntament de Barcelona, Barcelona 1979

AMIGO i altres: El Bullidor, jaciment medieval
Quaderns d'estudis Santjustencs
Ajuntament de S. Just Desvern, 1987

AINAUD, J

GUDIOL, J Catálogo monumental de España. La ciudad de Barcelona

VERRIE, FP C.S.I.C. Instituto Diego de Velázquez, Madrid, 1947

ANONIM: Santa Agata. Capella i Museu
Negre impressor, Barcelona 1980

BALIL, A: Las murallas romanas de Barcelona
C.S.I.C. Instituto Español de Arqueología, Madrid, 1961

BASSEGODA NONELA: La ceràmica popular en la arquitectura gòtica
Barcelona, 1983

BASSEGODA, B: El arquitecto Elías Rogent
Asociación de arquitectos de Cataluña.
Imp. Farré y Asensio (Galeria de Arquitectos
Ilustres), Barcelona, 1929

BASSEGODA, B: La real capilla de Santa Agueda del palacio de los
reyes de Aragón en Barcelona. Notas histórico-crí-
ticas por...

Asociación de Arquitectos de Cataluña.
Tipografía A.C. de F. Giró. Barcelona, 1895

BATLLORI, A: Cerámica Catalana decorada
Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1974

CASADEVALL, J

PASTOR, A Projecte bàsic restauració interior capella Santa
RIU, E Agata
Servei del Patrimoni Arquitectònic.
Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1989
(Arxiu del Servei de Patrimoni Arquitectònic)

DURAN I SANPERE, A: Barcelona i la seva història. Vol I
..... Ed. Curial (Documents de Cultura, 2)
Barcelona, 1972

FULLANA, M: Diccionari de l'art i dels oficis de la Construcció
Ed. Moll, Mallorca, 1984

GRAHIT I GRAU, J: Comisión de Monumentos Históricos y Artísticos
de la Provincia de Barcelona. Memoria de la
labor realizada en su primer siglo de existen-
cia (1844-1944)
Barcelona, 1947

GRANADOS, J.O.: La transformación de la colonia Barcino. Reformas
urbanas entre el siglo V i el siglo XI

"Arqueología medieval española II Congreso.
Madrid, 19-24 Enero, 1987/Vol II. Comunicaciones
Comunidad de Madrid, Madrid 1987.

GRANADOS J.O.: Excavaciones de la torre de flanqueo sudoeste de
la puerta Decumanus de la colonia Barcino.

Rev. Pyrenae nº 13/14, 1977-78

LLORENS, J: Ceràmica catalana de Reflex metàl·lic - s. XV-XVII
Ed. F. Llorens, Barcelona, 1989.

MONREAL, L

BARRACHINA, J El Castell de Llinars del Vallès
Publicacions Abadia de Montserrat, 1983

PUIGGARI, J: Estudis i impressions de Barcelona monumental
Imprenta de la Renaixença, Barcelona 1879

RIBERA, M: Real Capilla de Barcelona, la mayor y más principal
de los reinos de la corona de Aragón.
Jaume Suria, Barcelona, 1698

RIU, E: Informe de la prospecció arqueològica realitzada a la
capella de Santa Agata (Barcelona) el 10 de març de
1989

Servei del Patrimoni Arquitectònic

Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1989

APENDIX

1. CODI INVENTARI
2. INVENTARI RESTES
3. LAMINES RESTES
4. LLISTAT I DIAPOSITIVES COLOR
5. FITXES HARRIS DE LES UNITATS ESTRATIGRAFIQUES
6. MATRIX
7. PLANIMETRIA
 - PLANTA 1. Unitats estratigràfiques gòtiques
 - PLANTA 2. Fase construcció capella
 - PLANTA 3. Ubicació inhumacions i estructures s. XVIII
 - PLANTA 4. Paviment de calç
 - PLANTA 5. Estructures romanes i medievals

Ubicació sondetjos.

 - Detall planta Capella de la Reina
 - Detall planta Capella de St. Bartomeu
 - Detall motllura romana
 - Seccions longitudinals de la nau: A - A' i B - B'
 - Seccions transversals de l'absis: C - C' / D - D'
 - Secció transversal de la nau: E - E'

CODIFICACIO DE MATERIALS ARQUEOLOGICS

A = MATERIALS CERAMICS (1 A 999)

1-100 = MATERIALS CERAMICS D'EPOQUES DIVERSES

- 1 Indeterminades
- 2 Comuna oxidada a mà
- 3 Comuna reduïda a mà
- 4 Comuna a mà
- 5 Comuna oxidada a torn
- 6 Comuna reduïda a torn
- 7 Comuna oxido reduïda a mà
- 8 Comuna oxido reduïda a torn lent
- 9 Comuna oxido reduïda a torn

- 11 Terracuites
- 12 Pondus
- 13 Fusaïoles
- 14 Disc retallat ceràmica a torn

- 15 Comuna oxidada a torn lent
- 16 Comuna reduïda a torn lent
- 17 Comuna cuina vidrada (cremada/ennegrida)
- 18 Comuna cuina sense vidrar (crem./enneg.)
- 100 Escòria o rebuig de ceràmica

101-200 = MATERIALS CERAMICS INDIGENES

D'EPOCA PRE I PROTOHISTORICA

- 101 Ceràmica ibèrica pintada

102 Comuna torn vernís vermell

103 Vernís roig ilerget

104 Ceràmica gris ibèrica

201-500 = COLONITZACIONS I MON CLASSIC

201 Bucchero Nero

202 Copes jònies

203 Atica fig. negres

204 Atica fig. roges

205 Atica vernís negre

206 Grega d'Occident

207 Petites estampetes

208 Nikia-Ion

209 Pàteres 3 palmetes rad.

210 Precampaniana indet.

211 Campaniana A

212 Campaniana B

213 Campaniana beoide

214 Campaniana C

215 Campaniana tipus emporità

216 Prod. etrusques vernís negre

217 Prod. púniques vernís negre

218 Vernís negre indet.

219 Imitacions campaniana

220 Gris emporitana

250 Presigil.lates

251 TS aretina

- 252 Imitació aretina vernís negre
- 253 Imitació aretina roig corall
- 254 TS norditàlica i puteolana
- 255 TS tardo-itàlica
- 256 TS sudgàlica
- 257 TS marmorata
- 258 TS hispànica
- 259 TS hispànica tardana
- 260 TS africana A1
- 261 TS africana A2
- 262 TS africana A/D
- 263 TS africana A/C
- 264 TS africana C
- 265 TS africana D
- 266 TS africana A
- 267 Imitació TS hispànica
- 268 TS africana indet.

- 271 TS clara B
- 272 TS lucente
- 273 TS paleocristiana grisa
- 274 TS paleocristiana ataronjada
- 275 TS indeterminada
- 276 Late roman C
- 277 Produccions orientals
- 278 Vidrada romana.

- 301 Parets fines tardorrepublicanes
- 302 Ceràmica d'Acco

- 303 Parets fines amb engalba
- 304 Parets fines de clofolla d'ou
- 305 Parets fines alt imperials
- 306 Parets fines de la Bètica
- 307 Parets fines indet.
- 308 Imitació parets fines

- 320 Llànties gregues vernís negre
- 321 Llànties republ. vernís negre
- 322 Llànties republicanes
- 323 Llànties de volutes
- 324 Llànties de disc
- 325 Llànties de canal
- 326 Llànies africanes ARS
- 327 Llànties afric. paleocr.
- 328 Altres llànties

- 331 Comuna engalba blanca
- 332 Comuna engalba negre
- 333 Comuna engalba vermella
- 334 Comuna itàlica
- 335 Engalba rig pompeia
- 336 Comuna africana

- 350 Engalba vermella fenícia
- 351 Bícroma fenícia
- 352 Gris fenícia
- 353 Venís vermell orientalitzant
- 354 Orientalitzant

- 375 Anfora fenícia
- 376 Anfora fúnica
- 377 Anfora massaliota
- 378 Anfora ebussitana
- 379 Anfora greco-itàlica
- 380 Anfora itàlica
- 381 Anfora terraconense
- 382 Anfora bética
- 383 Anfora romana
- 384 Anfora indeterminada
- 385 Anfora africana

- 390 Dolia
- 392 Ungüentaris
- 393 Suport anfora
- 394 Morters

501 a 700 = MON MEDIEVAL I MODERN

- 501 Pisa blanca
- 502 Pisa decorada
- 503 Porcel.lana
- 504 Vidrada blanca
- 505 Vidrada blanca i blava
- 506 Vidrada blanca, blava i manganès
- 507 Vidrada blanca i policroma
- 508 Vidrada blanca i reflex net
- 509 Vidrada blanca, reflex i blava
- 510 Vidrada blanca, reflex i polícr.

- 511 Vidrada blanca i verd i manganès
- 512 Vidrada blanca i verd
- 513 Vidrada blanca i manganès
- 514 Vidrada celada
 - Vidrada verd fosc
 - Vidrada verd clar Comuna
 - Vidrada transparent vidrada
 - Vidrada groga
- 519 Vaixella segle XX
- 520 Vidrada polícroma
- 521 Vidrada de dol
- 522 Comuna espatulada

B = MATERIALS METAL·LICS

- 1 Bronze
- 2 Ferro
- 3 Plata
- 4 Or
- 5 Plom
- 6 Coure
- 7 Escòria
- 8 Indeterminat

C = MATERIAL LITIC

- 1 Silex
- 2 Granit
- 3 Variats del granit

- 4 Sorrenca
- 5 Calcària
- 6 Marbre
- 7 Alabastre
- 8 Material volcànic
- 9 Fòssils
- 10 Minerals i pedres indet.
- 11 Còdols

D = VIDRE

- 1 Pasta vítria
- 2 Vidre
- 3 Escòria

E = MATERIA ORGANICA

- 1 Indeterminat
- 2 Fusta/suro
- 3 Os treballat
- 4 Ivori
- 5 Fauna terrestre
- 6 Fauna, peces dentàries
- 7 Fauna aquàtica
- 8 Fauna malacològica
- 20 Restes antropològiques
- 21 Peces dentàries humnes
- 22 Cuiro

30 Carbó

F = MATERIALS DE CONSTRUCCIO

- 1 Tovot
- 2 Tapial
- 3 Tovot/tapial
- 4 Pintura
- 5 Estuc
- 6 Mosaïc
- 7 Opus signinum
- 8 Morter
- 14 Rajola
- 15 Maó
- 16 Tegula
- 17 Imbrex/teula àraba
- 18 Totxana segle XX
- 19 Canalització
- 20 Ferret/tres peus - per forns
- 21 Motllora

G = ALTRES MATERIALS

- 1 Paper
- 2 Roba
- 3 Corda/cordill

TRACTAMENTS DE SUPERFICIE

(Externa, interna)

- 1 Rugós**
- 2 Allisat**
- 3 Espatulat**
- 4 Brunyit**
- 5 Engalbat**
- 6 Vidrat**
- 7 Vernissat**
- 8 Indeterminat**

PASTES

- 1 Desgreixant quarcític**
- 2 Desgreixant de mica**
- 3 Desgreixant esquistós**
- 4 Desgreixant volcànic**
- 5 Vaquoles**
- 6 Bescuit**

DECORACIO (Externa, Interna, LLavi)

- 1 Pintada**
- 2 Incidsa**
- 3 Excisa**
- 4 Pentinada**
- 5 Impressa**
- 6 Acanalada**

- 7 Cordons llisos
- 8 Cordons decorats
- 9 Digitacions
- 10 Mugrons
- 11 "Pastilles"
- 12 Souenca

- 18 A motlle
- 19 Aplicada
- 20 Agallonada
- 21 A rodeta
- 22 Barbotina
- 23 Vidrada

Campanya 1990/										Sector		Ambit		Salut base		Total fragments		Observacions		Doble. data		esible
M Número	Elem. diferent	Quant. fragment	S/F	V	A	C	CR	N	F	P	Tipologia	Ac. superfície (q/h)	postes	Decoració (efi)								
	5 A	1							X		Fons Gresol				(e) 5	amb regalims / marca impresa		DIBUIXAT				
	5 A	1		X			X				test				(e) 9	són 3 fragments		CAP. III				
	5 A	1		X			X				test				(e) 9							
	5 A	1		X							gera											
	5 A	1							X	X												
	5 A	1	X									(e) 4										
	5 A	6	X																			
	6 A	4	X									(e) 4										
	6 A	4	X																			
	18 A	1							X		Fornet					són 3 fragments						
	266 A	1	X								Sisilata - clara A					s. II-III d.C.						
	505A	4		X							Plat					Ditada' SXVII						
	505A	1		X							Bot					de "línies" - SXIV-XV						
	505A	8		X							Plat					decoració líniel i floral						
	505A	8							X		Plat											
	505A	3					X				Plat					Ditada'. SXVII						
	505 A	16	X													indeterminat						
	508 A	1							X		Bot					Rinzell - Pintar						
	508 A	1							X		Plat					Rinzell - Pintar						
	509 A	1		X																		
	511 A	2		X							Plat											

Observacions

Campanya 1990/1 Sector										Ambit		Solai base		Total fragments		Observacions		oble.		deal		estible	
M	Número	Elem. diferent	Quant. fragment	S/F	V	A	C	CR	N	F	P	Tipologia	Ac. superfície (q ²)	postes	Decoració (efi)								
		S11 A	1							X	X	tassa											
		S20 A	1		X											(e) 1	Decoració geomètrica						
		S20 A	1		X											(e) 1	Decoració vegetal						
		S14 A	4		X							Plat											
		S14 A	3		X							Cassola											
		S14 A	14		X							olleta											
		S14 A	8		X							Gibrell											
		S14 A	1		X			X				Horter											
		S14 A	2		X							tapadora											
		S14 A	1			X						Y2 broc											
		S14 A	1		X			X				llem d'oli											
		S14 A	19		X							indeterminat											
		S14 A	4						X			olleta											
		S14 A	6						X			indeterminat											
		S14 A	6							X													
		S14 A	2							X	X												
		S14 A	2							X													
		S14 A	83		X											(e) 5							
		S14 A	5		X																		
		AB	5									Honedes											
		AB	2									Agalles											
		AB	1									XAPA				(e) 5							

Observacions

Campanya 1990/										Sector		Ambit		Sajal base		Total fragments		Observacions		Pàgina		30	
M	Número	Elem. diferent	Quant. fragment	S/F	V	A	C	CR	N	F	P	Tipologia	Ac. superfície (q/h)	pastos	Decoració (efi)	Observacions	oble.	data	estible				
		2B	2									indeterminat				Forma frons-conica.							
		2B	1									Arandela											
		2B	2									claus											
		2B	4									indeterminat.											
		2B	1									Bisepre											
		5B	1									indeterminat											
		2D	1		X		X					Ampolla											
		2D	1							X													
		2D	4																				
		3D	5																				
		2E	1													Dentat - decoratiu							
		2E	1													Bras i ms estatua							
		2E	2													cunyes							
		2E	23									indeterminat											
		2E	4									Suro											
		6E	1									indeterminat											
		6E	6									indeterminat											
		20E	7									Crani faq.											
		20E	9									mandíbula fip.											
		20E	18									Femur sencer											
		20E	3									Cep femur											

Dentat - decoratiu
Brag i ma estatua
cunyes

Observacions

Observacions

[illegible]

Observacions	Forme part de la volta U.E 72 - junt amb mortar i pedres sense desbastar

Campanya 1990/1991 Sector										Ambit II		Sòl base		Total fragments		Total elem. diere		Pàgina		f3	
M Número	Elem. diere	Quant. fragment	S/F	V	A	C	CR	N	F	P	tipologia	Ac. superfície (qf)	pastes	Decoració (qf)	Observacions	dbie.	dxat	estibit			
	A5	3	X								-CASSOLA Afincat C- Ostia I				S. Y. S III d.C.						
	A264	1		X											Motiv manpanes indeter.						
	AS13	1	X								Vores exvessades				incoler						
	AS14	2		X							exvessades				color verd						
	AS14	2		X						X	Plans				incoler						
	AS14	1						X			el·liptica				color verd						
	B2	1									"buril"										
	D2	2									vidre										
	E2	4									onyes										
	E2	5									indeterminat										
	E2										binotes fusta										
	ES	1																			
	E22	1													Possible hog. sabeta						
	E22	2																			
	F14	7										(e)6									
	F14	5										(e)6			marro'						
	F14	1										(e)6			blanc						
	F17	3																			
	G3										espart				Forme de trenc						

Observacions

[illegible]

Observacions

Campanya 1990/1 Sector										Ambit IV		Total fragments		Total elem. diferents		Pàgina		IV	
M. Numero	Elem. diferent	Quant. fragment	S/F	V	A	C	CR	N	F	P	Tipologia	Ac. superfície (qf)	pastes	Decoració (qf)	Observacions	dbie.	dxat	estible	
	AS	1		X															
	AS	3							X	X									
	AS	1							X										
	AS	6	X																
	ASOS	1						X			orelleta - bol								
	ASOS	1		X							bol			(e) 1	Forma floral				
	ASOS	3					X				bol			(e) 1	cercles concentrics				
	ASOS	1		X							plat			(e) 1	"				
	ASOS	1					X				plat			(e) 1	ditador XVII				
	ASOS	1		X										(e) 1	amb groc i blau				
	ASOS	1												(e) 1	modern - "Fuller"				
	ASOS	1					X							(e) 1	"Fuller"				
	AS14	3		X							plat								
	AS14	5							X		plat								
	AS14	7		X															
	AS14	5						X											
	AS14	1							X		Gibrell								
	AS14	1							X	X									
	AS14	2							X										
	AS14	33																	
	AS14	33	X																
	AS20	1		X							plat				Modern tipus "Centoxe"				
	AS20	1		X							plat				Modern				

Observacions

M	Número	Elem. diferent	Quant. fragment	S/F	V	A	C	CR	N	F	P	Tipologia	Ac. superfície (q/j)	postes	Decoració (q/j)	Observacions	oble.	dat	est. ble
		A 514	2	X								tub							
		B 1	1									claus							
		B 2	2									indeterminat							
		B 3	1									frag. sola				Sondelitz			
		E 22	1										(e) 6			marro			
		F 17	4										(e) 6			marro			
		F 19	6													sense escriptura			
		G 1	2									Paper				indeterminat			
		G 1										Diàri							
		G 1	1									Paper							

Observacions

28

[illegible]

31

34

35

M	Número	Elem. diferen	Quant. fragment.
		A 5	1
		A 5	1
		A 5	1
		A 5	1
		A 5	1
		A 18	1
		A 18	1
		A 18	1
		A 336	2
		A 326	1
		A 265	1
		A 336	1
		A 336	1
		266	1
		A 514	1
		A 514	2
		A 383	1
		A 383	1
		A 383	1
		A 383	1
		A 383	1

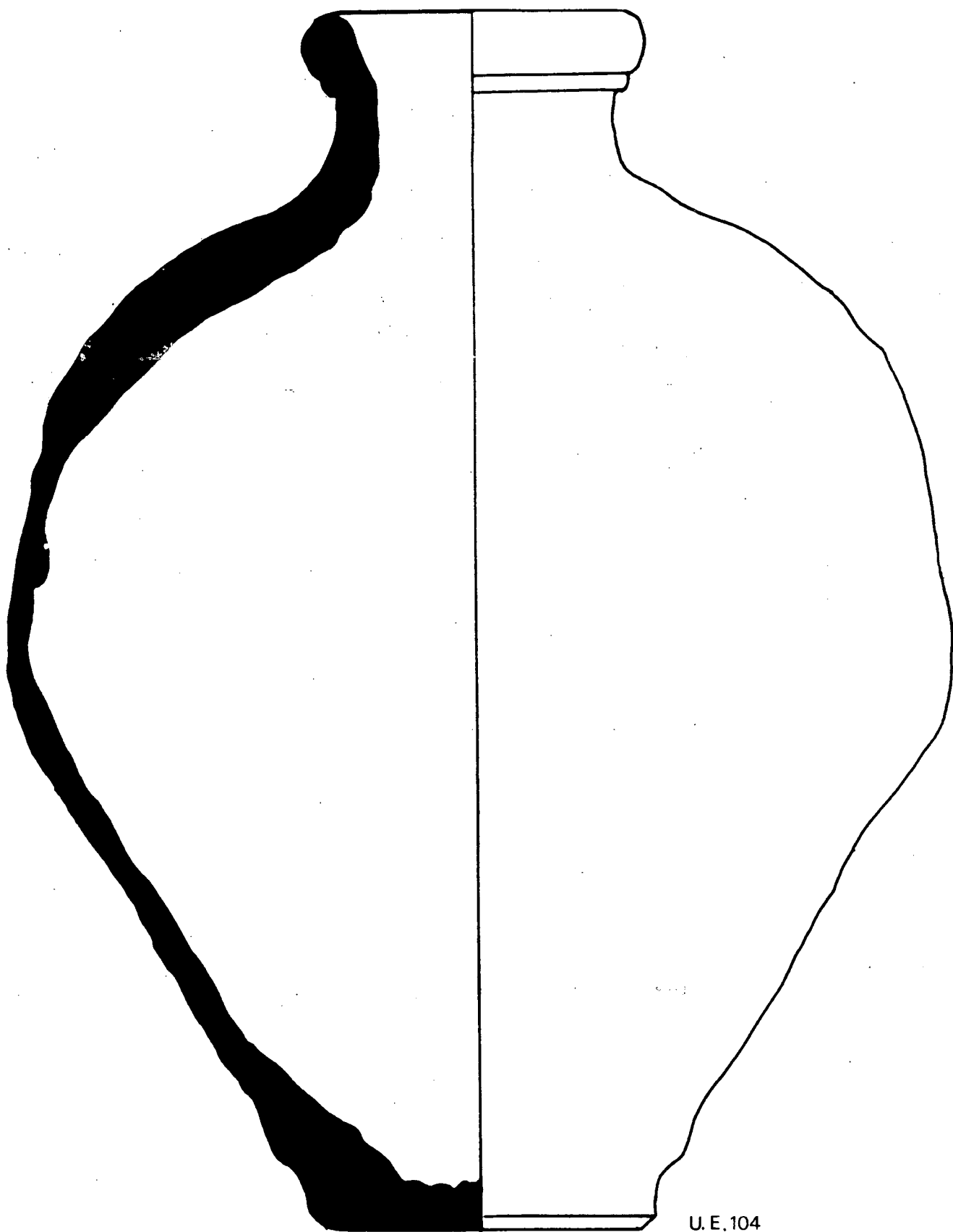
Observacions

Campanya 1990/										Sector		Ambit IV		Squat base		Total fragments		Observacions		Pagina		78	
M	Número	Elem. diferent	Quant. fragment	S/F	V	A	C	CR	N	F	P	Tipologia	Ac. superfície (qf)	pastes	Decoració (efi)	Observacions	dbie.	data	estib.				
		A 383	1						X			de cinta											
		A 383	2						X			el·liptica											
		A 383	6		X								(e) 5			clera							
		A 383	47		X																		
		C 3	1									motllora											
		E 5	7																				
		E 22	1									solc sendalitz											
		E 22	1									tap											
		F 16	2																				
		F 17	2																				

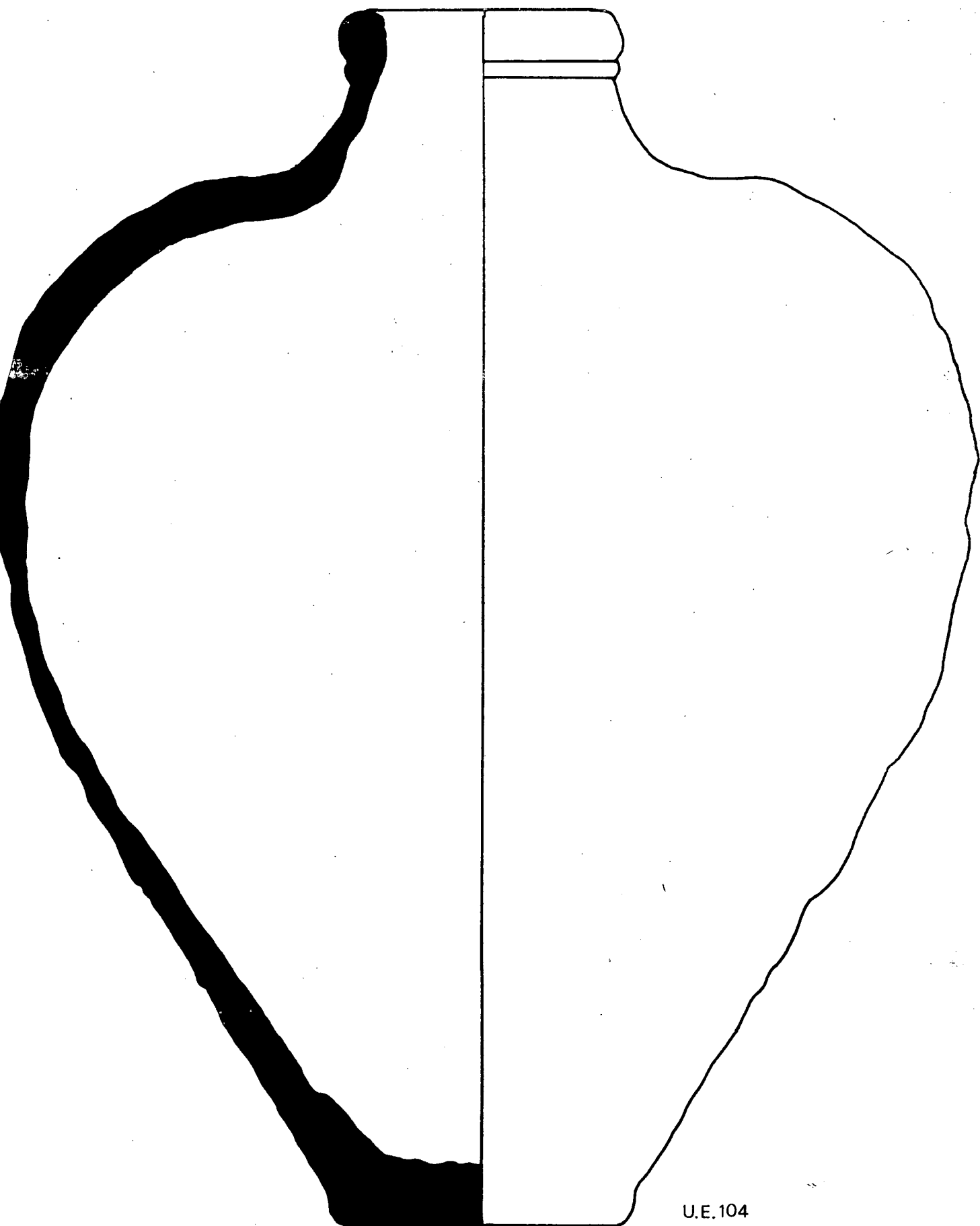
Observacions

40

[illegible]

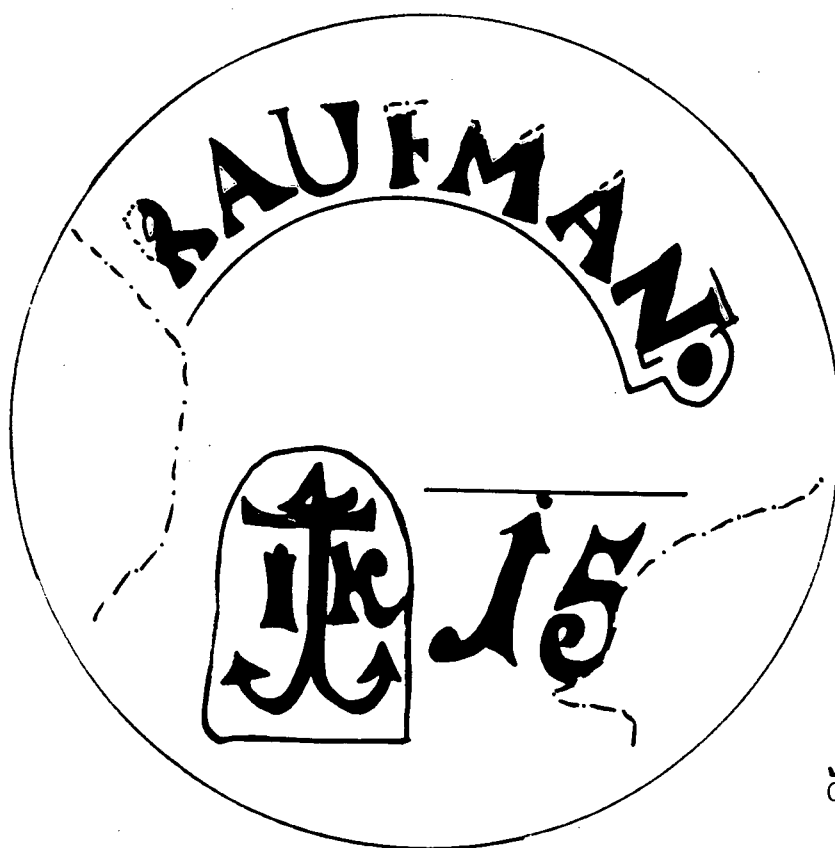
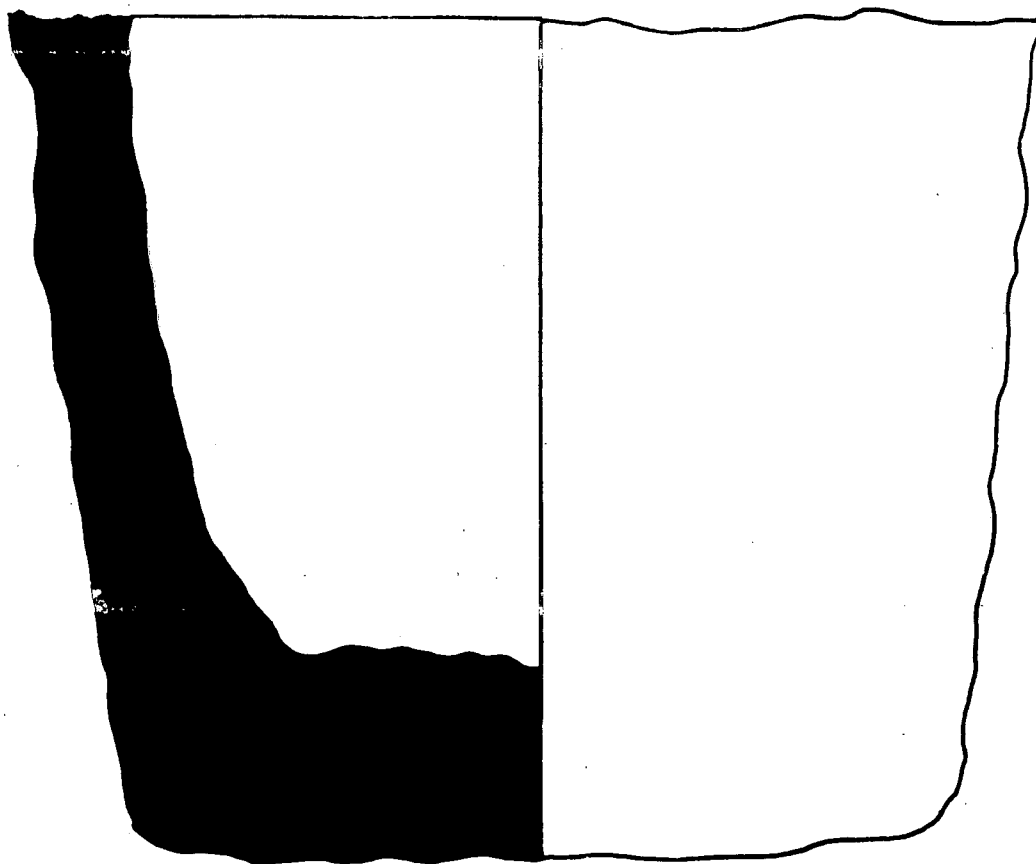

0 5 10 cm.

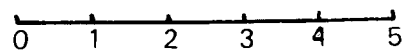

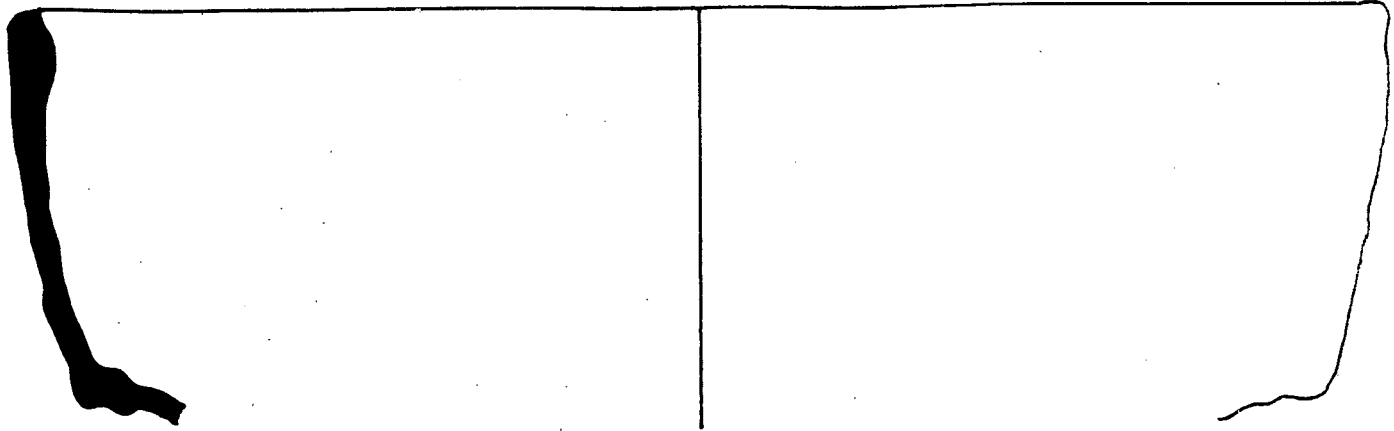
U.E.104

0 5 10 cm.

U.E. 32

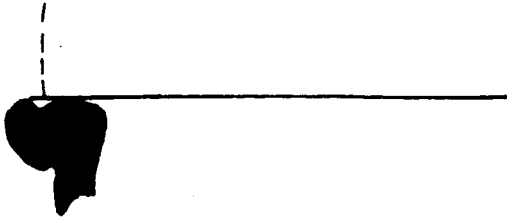

U.E.134

U.E.73

U.E.196

LLISTAT DE CONTROL DE DOCUMENTACIO FOTOGRAFICA

Data	Tipus	Núm.	Tema	Sector
Nov.90/Gen.91	Diapositiva color	1	Paviment U.E. 30	Absis
.	.	2	Paviment U.E. 30 - Graons U.E. 22	"
.	.	3	Paviment U.E. 30 - Graons U.E. 22	"
.	.	4	Altar U.E. 6 - Bastida retaula	"
.	.	5	Mur U.E. 1 - Baquetó U.E. 7 - / U.E. 30-22	"
.	.	6	Mur U.E. 1 - U.E. 30 - U.E. 7	"
.	.	7	Peu Altar U.E. 6 - U.E. 30	"
.	.	8	Altar U.E. 6 - U.E. 30	"
.	.	9	Mur U.E. 1	"
.	.	10	Porta tapiada U.E. 60-61 - U.E. 1	"
.	.	11	Detall U.E. 30-22	"
.	.	12	Mur U.E. 4 - Obertura U.E. 15	"
.	.	13	Mur U.E. 2 - Porta U.E. 13	"
.	.	14-15	Detall U.E. 2-13	"
.	.	16	Morter U.E. 31 - U.E. 1-22-30	"
.	.	17	Morter U.E. 31 - U.E. 1-22-30	"
.	.	18	Mur U.E. 1 - U.E. 60-61	"
.	.	19-20	Estrat U.E. 32 - U.E. 1-6-30-31	"

Nov.90/Gen.91	Diaposit. color	55-56	Banqueta U.E. 162 / U.E. 63-64-65	Absis
"	"	57-58	U.E. 70-74-75	"
"	"	59-60	Taüt i esquelet U.E. 74-75	"
"	"	61	Rebliment U.E. 172 - Estrat U.E. 187 / U.E. 64	"
"	"	62	Vista general Absis amb Plataformes	"
"	"	63-64-65	Sondeig 1 - U.E. 69-72	"
"	"	66-67-68	Sondeig 2 - U.E. 187-160-172	"
Nov.90/Gen.91	Diapos. color	69	Vista general Ambit II	Capell Reina
"	"	70	Vista Mur U.E. 37-43	"
"	"	71	Vista Mur U.E. 34	"
"	"	72	Vista Mur U.E. 40	"
"	"	73-74	Paviment U.E. 50	"
"	"	75	Baquetó U.E. 54 Imprints U.E. 58	"
"	"	76	Baquetó U.E. 56	"
"	"	77-78	Banqueta U.E. 89 Verdugada U.E. 95	"
"	"	79-80	Mur U.E. 91 - Banquetes U.E. 94-89	"
"	"	81-82	Grat U.E. 51 - Clau de volta U.E. 93	"
"	"	83-84-85	Preparació paviment U.E. 73	"
"	"	86-87-88	" " U.E. 73	"

Nov.90/Gen.91	Diapos. color	89	U.E. 73 - U.E. 93	Capell Reina
.	.	90-91-92 93-94-95	Tenalles U.E. 104 i 106-89	.
.	.	96-97	Tenalles U.E. 104 - Volta U.E. 71/Sondeig 5	.
.	.	98-99-100	Tenalles U.E. 104	.
Nov.90/Gen.91	Diapos. color	101	Vista general Ambit III	Botist
.	.	102	Vista general Mur U.E. 77	.
.	.	103	Vista Mur U.E. 76	.
.	.	104	Vista Mur U.E. 78	.
.	.	105	Paviment U.E. 81	.
.	.	106	Paviment U.E. 85 - Graó U.E. 82	.
.	.	107-108 109-110	Enterrament U.E. 100	.
.	.	111	Graó U.E. 82 - Banqueta U.E. 99 - Muralla U.E. 110	.
.	.	112-113	Graó U.E. 82 - Forats encaixos U.E. 105	.
.	.	114-115	Volta U.E. 109	.
.	.	116	Volta U.E. 109 - Reblliment Volta U.E. 108	.
.	.	117	Volta U.E. 109 - Muralla U.E. 110	.
.	.	118	U.E. 109 - 110 i Fonaments U.E. 111	.
.	.	119	Fonaments U.E. 111	.
.	.	120	U.E. 109 - U.E. 111	.

Nov.90/Gen.91	Diapos. color	121	Vista parcial nau i absis	Nau
"	"	122	Coberta temple U.E. 164	"
"	"	123	Balcó i arc U.E. 126-127	"
"	"	124	Mur NW/SE U.E.114 Obertura U.E.116 Vidriera U.E.115	"
"	"	125	Tramolla U.E. 98 - Paviment U.E. 96	"
"	"	126	Paviment U.E. 96 - Graó 51	"
"	"	127	Paviment U.E. 96 - Graons U.E. 22	"
"	"	128	Refet U.E. 97 - Paviment U.E. 96	"
"	"	129	Refet U.E. 97	"
"	"	130-131-132	Tabl U.E. 189 - Mort U.E. 188 - Retall U.E. 191	"
"	"	133-134	Paviment U.E. 142	"
"	"	135	Preparació paviment U.E. 113 - Graons U.E. 22	"
"	"	136-137	Paviment U.E. 142 - Mur U.E. 114	"
"	"	138	Porta U.E. 131	"
"	"	139-140-141	Graó U.E. 134-Banqueta U.E. 153-Paviment U.E. 142	"
"	"	142	U.E. 134-153-142 - Paviment U.E. 96	"
"	"	143-144	Arc U.E. 150 - Graó U.E. 151 - Banqueta U.E. 152 Rasa mur U.E. 148 - Paviment U.E. 142	"
"	"	145-146	Mur U.E. 144 - Rasa U.E. 148 - Reblliment U.E. 149	"
"	"	147-148	U.E. 147-155-148 - Muralla U.E. 110	"
"	"	149-150	U.E.147-155-148 - Fonament U.E.156 - Muralla U.E.160	"

Nov. 90/Gen. 91	Diapos. color	151	Mur U.E. 114 - Fornícula U.E. 228	Mau
.	"	152-153-154	Grac U.E. 82 i 154 - Paviment U.E. 142	"
.	"	155	Mur U.E. 122 Passadis U.E. 144	"
.	"	156	Passadis U.E. 144 Baquetó U.E. 133.2 Banqueta U.E. 175.2	"
.	"	157	Fonament U.E. 156	"
.	"	158-159-160	Rosa U.E. 142	"
.	"	161	Entran U.E. 129	"
.	"	162-163	Llinda U.E. 166 - Estrat U.E. 165 - Paviment U.E. 112	"
.	"	164-165	Paviment U.E. 142 - Imprenta U.E. 167	"
.	"	166	Fonament U.E. 156 Muralla U.E. 160 Parcament U.E. 184	"
.	"	167-168	Muralla U.E. 160	"
.	"	169	U.E. 156-160-184	"
.	"	170-171	U.E. 184-160 - Forat Bastida U.E. 180.10	"
.	"	172-173	U.E. 129-156	"
.	"	174-175	Baquetó U.E. 133.1 - Enlluit U.E. 174	"
.	"	176	Enterraments U.E. 176-177	"
.	"	177-178 179-180	Enterraments U.E. 176-177	"
.	"	181	Porta U.E. 131 / U.E. 134-153 / Nivell U.E. 169	"
.	"	182-183-184	Porta U.E. 131 - U.E. 169 - Estrat U.E. 187	"
.	"	185-186-187	188 Vista forats bastida	"

Nov.90/Gen.91	Dispos. color	189	Forats bastida U.E. 179-180	Nov
.	.	190-191 192-193	Estrats de mörter U.E. 178	.
.	.	194-195	Volta U.E. 183 - Morter U.E. 178	.
.	.	196	Volta U.E. 183	.
.	.	197	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.1	.
.	.	198	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.2	.
.	.	199	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.3	.
.	.	200	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.3	.
.	.	201	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.4	.
.	.	202	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.6	.
.	.	203	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.7	.
.	.	204	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.7	.
.	.	205	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.8	.
.	.	206	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.8	.
.	.	207	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.9	.
.	.	208	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.9	.
.	.	209	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.10	.
.	.	210	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.10	.
.	.	211	Morter U.E. 178 i Forat U.E. 180.11	.
.	.	212	U.E. 178 - Mur U.E. 201 - Forat U.E. 180.13	.

Nov.90/Gen.91	Diapos. color	213	U.E. 178 - Retall U.E. 185 - Forat U.E. 179.1/2	Nau
.	.	214	U.E. 178 - 185 - Forats U.E. 188.2/179.1/2	"
.	.	215	U.E. 178 - 185 Forats U.E. 179.1/180.2	"
.	.	216	U.E. 185/201 Forats U.E. 179.2	"
.	.	217	U.E. 178 Forat U.E. 179.3	"
.	.	218	U.E. 178 Forat U.E. 179.4	"
.	.	219	U.E. 178-185 Forat U.E. 179.5/179.3	"
.	.	220	U.E. 178 Forat U.E. 179.5/179.3	"
.	.	221	U.E. 178 Forat U.E. 179.5	"
.	.	222-223	U.E. 178 Forat U.E. 179.6	"
.	.	224	Reflet U.E.143 Mur U.E.199/Estrat U.E.187 Forat U.E. 179.7	"
.	.	225	U.E. 199-187-179.7	"
.	.	226	U.E. 182 Volta/ Forat U.E. 179.8	"
.	.	227	Paviment U.E. 142 - Forat U.E. 179.9	"
.	.	228	U.E. 142 Forat U.E. 179.10	"
.	.	229	U.E. 187 Forat U.E. 179.11	"
.	.	230	U.E. 187 Forat U.E. 179.12/180.8	"
.	.	231	U.E. 187 Forat U.E. 179.12	"
.	.	232	U.E. 187 Forat U.E. 179.13	"

Nov.90/Gen.91	Dispos. color	233	U.E. 187 Forat U.E.7179.16	Nou
.	.	234	Retall U.E. 185	.
.	.	235	Volta U.E. 183/ Mur U.E. 207/ U.E. 185	.
.	.	236-237 238-239	Paviment calc U.E. 193	.
.	.	240	U.E.193 / Baquetó U.E.117.3 / Banqueta U.E.194.3	.
.	.	241-242	Rasa U.E. 148 - Paviment U.E. 193	.
.	.	243	Gràd U.E. 154 - Banqueta U.E.1 192 i 193	.
.	.	244-245	Grans U.E. 82-154/ U.E. 192 i 193	.
.	.	246-247	Mur U.E. 212 - Paviment U.E. 193	.
.	.	248-249 250-251-252	Mur U.E. 190	.
.	.	253-254	Mur U.E. 199 - Estrat U.E. 187	.
.	.	255	Mur U.E. 207	.
.	.	256	Mur U.E. 207 - Muralla U.E. 110 - Forat U.E. 179.2	.
.	.	257-258-259	Paviment Torre U.E. 197	.
.	.	260	Paviment U.E.197/ Rebliment U.E.202/ Estrat U.E.196	.
.	.	261-262	Estrat U.E.187/Baquetó U.E.133.3/Banqueta U.E.175.3	.
.	.	263	Volta U.E.182-Baquetó U.E.117.3/ Banqueta U.E.194.3	.
.	.	264-265-266	Paviment torre U.E. 208	.
.	.	267	Muralla U.E.110/Paviment U.E.197 i 208/Forat U.E.21	.
.	.	268-269-270	Sondeig 3 - Murs U.E. 201-207 / Empronta U.E. 213	.

Nov.90/Gen.91	Diapos. color	271-272	Sondeig 3 - Murs U.E. 201-207	Nov
.	.	273	Sondeig 3 - Murs U.E. 207 / Emprints U.E. 213	.
.	.	274	Sondeig 3 - Volta U.E. 183 / Mur U.E. 207	.
.	.	275	Sondeig 3 - Mur U.E. 201 / Forat U.E. 180.13	.
.	.	276	Sondeig 3 - Volta U.E. 183 / Mur U.E. 200-207	.
.	.	277	Sondeig 4 - Vista general	.
.	.	278	Sondeig 4 - Mur U.E. 199	.
.	.	279	Sondeig 4 - Mur U.E. 206 - Imprints U.E. 215	.
.	.	280-281-282	Sondeig 4 - Estrat U.E. 187	.
.	.	283-284	Sondeig 4 - Estrat U.E. 187 / Mur U.E. 199 i 203	.
.	.	285	Sondeig 4 - Estrat U.E. 187 / Mur U.E. 199	.
.	.	286	Sondeig 4 - Mur U.E. 199 / Banqueta U.E. 203	.
.	.	287-288	Sondeig 6 - Mur U.E. 212 - Motllera U.E. 211	.
.	.	289	Sondeig 6 - Pav.U.E.197/Mur U.E.212/Motll. U.E. 211	.
.	.	290	Sondeig 6 - Muralla U.E. 110 - Mur U.E. 212	.
.	.	291	Sondeig 6 - U.E. 211-212	.
.	.	292	Sondeig 7 Vista general	.
.	.	293	Sondeig 7 - Paviment U.E. 197/ Estrats U.E. 202-196	.
.	.	294	Sondeig 7 - Mur U.E.190/Estr. U.E.202/Pav.U.E.197	.
.	.	295	Sondeig 7 - Mur U.E.190/Estr. U.E.209/Pav. U.E.197	.

Nov.90/Gen.91	Diapos. color	296	Sondeig 7 - Estrats U.E. 209-202 Paviment U.E. 197	Mau
"	"	297-298-299	Sondeig 9 - Volta U.E. 182 Muralla U.E. 110 Estrat U.E. 187 Esquerda U.E. 214	"
18 Feb. 91	Diapos. color	300	Paviment U.E. 217/ Reparacions U.E. 218	Cobta
"	"	301	Paviment U.E. 217	"
"	"	302	Paviment U.E. 217 - Desglos U.E. 219	"
"	"	303-304 305-306	Biques Ferro U.E. 221 - Voltes mao U.E. 222	"
Nov.90/Gen.91	Diapos. color	307	Material U.E. 30	Mater.
"	"	308-309	Material U.E. 32	"
"	"	310	Material U.E. 32 - U.E. 112	"
"	"	311	Material U.E. 73	"
"	"	310-311 312-313-314	Material U.E. 71	"
"	"	315-316-317	Material U.E. 112	"
"	"	318	Material U.E. 149	"
"	"	319	Material U.E. 171	"
"	"	320	Material U.E. 184	"